

Η Γαλλική Επανάσταση στο εδώλιο Ιακωβινισμός και ιστορία των φιλελεύθερων ιδεών

«**Π**ΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΙΑΚΩΒΙΝΟΙ», αναρωτιόταν ο Έντουαρντ Τόμπσον [E.P. Thompson];¹ Και γιατί η λέξη «Ιακωβίνος» τοποθετείται εντός εισαγωγικών, σημείωνε ο Τζόναθαν Ρόκοκ [J.C.G. Roscock];² Ωστόσο, τα ερωτήματα αυτά δεν αφορούν μόνον τον ιστοριογραφικό στοχασμό για τη διερεύνηση των ιστορικών πηγών και την ανασύνθεση και ερμηνεία της επίδρασης της Γαλλικής Επανάστασης στη Βρετανία. Παρόμοια ερωτήματα είχαν ήδη τεθεί και από τους ίδιους τους δημιουργούς της ποιητικής λειτουργίας της δημόσιας πολιτικής ζωής στη Βρετανία κατά τη διάρκεια της επαναστατικής δεκαετίας του 1790. Μιας δεκαετίας κατά την οποία ο προσδιορισμός «Ιακωβίνος» διάνοιγε διαρκώς, με την πλαστικότητα και τη ρευστότητα του περιεχομένου του, το πεδίο της έντονης και, συχνά, βίαιης πολιτικής δράσης. Όπως έγραφε στα 1794 ο οπαδός της κατάργησης του δουλεμπορίου, Ουίλιαμ Φοξ [William Fox], «όσο δυνατά κι αν αντηχεί σ' αυτόν τον τόπο η λέξη Ιακωβίνος, κανείς δεν καταδέχτηκε να αποδυθεί στην προσπάθεια να εξηγήσει το νόημά της: Πρέπει να σταχυολογηθεί μέσα από τη στομφώδη και κραυγαλέα δημηγορία για την τρομακτική της φύση και τις τρομερές της συνέπειες».³

Το παρόν σημείωμα δεν στοχεύει, προφανώς, να «εξηγήσει αυτό το νόημα», για να δοκιμάσει πορίσματα για το ποιοι ήταν οι Ιακωβίνοι στη Βρετανία. Ούτε, βέβαια, επιχειρεί να προσφέρει μια βιβλιογραφική αναφορά για τη μελέτη των όρων πολιτικής επικοινωνίας που παρήγαγε η Γαλλική Επανάσταση και της επίδρασής τους στη Βρετανία. Ο αντίκτυπος, άλλωστε, της Γαλλικής Επανάστασης στη βρετανική πολιτική ζωή έχει μελετηθεί συστηματικά και συνεχίζει να αποτελεί πεδίο εξαντλητικής και μεθοδικής διερεύνησης.⁴

Παρόλα αυτά, σε μια επισκόπηση μόνον της παραγωγής δημοσιεύσεων για την επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης, μπορεί να βρει κανείς τις εκβολές της περίπλοκης συνάρτησης των αναφορών στους Ιακωβίνους σε συνάψεις που, πέρα από τη σύνδεσή τους με την ανατομία του βρετανικού ριζοσπαστισμού, ξανοίγονται στις οικουμενικές διαστάσεις του ρεπουμπλικανισμού, του συνταγματισμού, του κινήματος της μεταρρύθμισης και του ίδιου ακόμη του φιλελευθερισμού σε ολόκληρη την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.⁵

Για τους εταιριστές που μετείχαν σε δημόσιες επιτροπές, πολιτικές εταιρείες, κλαμπ και κομιτάτα τόσο στη Βρετανία και στην Αμερική όσο και στη Γαλλία της Επανάστασης, ο ιακωβινισμός λειτουργούσε περισσότερο ως μεταβαλλόμενη ιδεολογική κατεύθυνση παρά ως κανονιστικός όρος ικανός να περιγράψει μια οροθετημένη πολιτική ιδεολογία. Γιρονδίνιοι Ιακωβίνοιοι και Ορεινοί Ιακωβίνοιοι, από συγγενή μέλη αρχικά των αντίστοιχων κλαμπ στη Γαλλία έγιναν γρήγορα ορκισμένοι εχθροί.⁶ Παρότι στη Γαλλία, περισσότερο ίσως από οπουδήποτε αλλού, τα κλαμπ των Ιακωβίνων συστήθηκαν ως θεσμισμένες οργανώσεις προορισμένες να εκφράζουν και να προωθούν τις αρχές της Επανάστασης μέσω των θεσμών που η ίδια παρήγαγε, προϊόντος του χρόνου και των επαναστατικών γεγονότων, κατέληξαν να συνδεθούν με την Τρομοκρατία και τον Ροβεσπιέρο.⁷

Είτε άτυπες και ελεύθερης συσσωμάτωσης εταιρείες, όπως στη Βρετανία και την Αμερική, είτε επίσημες εταιρείες Ιακωβίνων, όπως στη Γαλλία -ακόμη και στις περιπτώσεις όσων διατηρήθηκαν στην περίοδο του Διευθυντηρίου, οι εταιρείες αυτές λειτουργούσαν στη δημόσια σφαίρα ως φορείς εκδήλωσης νομιμοφροσύνης στις αρχές της Επανάστασης. Σε ποιες αρχές, όμως, της Επανάστασης; Εκείνες, των πρώτων χρόνων, εκείνες της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας, της Θερμιδωριανής Αντίδρασης, της Συμβατικής Εθνοσυνέλευσης, του Διευθυντηρίου; Ανάμεσα σε άλλους όρους, για τους υποστηρικτές τουλάχιστον της Επανάστασης, και επί πολλά έτη έπειτα από αυτήν, ο Ιακωβίνος συνηχούσε λίγο-πολύ με τους θεωρούμενους συγγενείς όρους «Δημοκράτης», «Πατριώτης», «αντίπαλος του δεσποτισμού και της αριστοκρατίας». ⁸ Οι αναφορές, δηλαδή, σε Ιακωβίνους απηχούσαν περισσότερο διάχυτες ιδέες για τα πράγματα παρά τα ίδια τα πράγματα. Ευθεία ή έμμεση, η ποικιλία των αναφορών στον ιακωβινισμό και τους Ιακωβίνους προδίδει το μεταβαλλόμενο περιεχόμενο των όρων και των

σημασιών τους, γεγονός που, με τη σειρά του, αναδεικνύει ως πρόβλημα την πολλαπλότητα των αποχρώσεων για τη ιστορική διαδρομή λέξεων που θεωρούνται περισσότερο σημασιολογικά καθαρές, όπως ο ρεπουμπλικανισμός, η δημοκρατία και κυρίως ο φιλελευθερισμός με τα παράγωγα και την ποικιλία των επιθετικών του προσδιορισμών.⁹ Το παρόν κείμενο περιορίζεται, έτσι, σε έναν εισαγωγικό σχολιασμό για τις πολυσχιδείς ανασημασιοδοτήσεις που φέρουν οι λέξεις, όταν η μελέτη στρέφεται από την κατόπτευση της ιστορίας των ιδεών στο μικροεπίπεδο της επιτελεστικότητας και της χρήσης των όρων από αντιμαχόμενες πολιτικές δυνάμεις στον δημόσιο χώρο. Περιορίζεται, ταυτόχρονα, σε ορισμένα μόνο παραδείγματα από τις δίκες που διεξήχθησαν, μεταξύ των ετών 1792-94 εναντίον των λεγόμενων «Βρετανών Ιακωβίνων», οι οποίοι συνελήφθησαν με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας ως πρωτουργοί σε υποκίνηση και γενική πρόσκληση εξέγερσης με στόχο την ανατροπή του καθεστώτος».

Με εκλεπτυσμένες τεχνολογίες επικοινωνίας και συνωμοτικότητας, οι κατηγορούμενοι εμφανίζονταν ως διεθνείς ανατροπείς, οι οποίοι, συντονισμένοι με τους επαναστάτες της Γαλλίας, στόχευαν στην κατάλυση του ευρωπαϊκού συστήματος ελευθερίας, ασφάλειας και ισοροπίας. Το ενδιαφέρον για τις δίκες αυτές αφορά τη συμβολική σημασία τους για την καθιέρωση γενεαλογιών φιλελεύθερων ιδεών στην Ευρώπη και τον βόρειοατλαντικό χώρο. Κατά την Αμερικανική Ανεξαρτησία και τα πρώτα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης, σημαντικοί διανοητές και πολιτικοί στην Αμερική, τη Γαλλία και τη Βρετανία επιχείρησαν να κατανοήσουν και να αποτιμήσουν τις σαρωτικές εκείνες εξελίξεις και τις συνέπειές τους στη σύσταση του κράτους και την προέλευση της πολιτικής κυριαρχίας.¹⁰ Αυτή η διανοητική και πολιτική παραγωγή δεν κατέληγε κατ' ανάγκην σε μοντέλα ιδεατών πολιτικών συστημάτων, αλλά κυρίως σε έναν διευρυμένο διάλογο που προσέφερε πολιτικές διαγνώσεις και παρήγαγε ένα διεθνικό λεξιλόγιο. Χτίζοντας σε προγενέστερες θεωρήσεις, το μικτό σύστημα διακυβέρνησης της Βρετανίας εξακολούθησε να διατηρεί την αίγλη του στο πλαίσιο των νέων αυτών αντιλήψεων. Η σοφία του μικτού συστήματος έγκειτο στην αρμονική λειτουργία της αριστοκρατικής με τη δημοκρατική *République*. Με τη Γαλλική Επανάσταση, όμως, το περιεχόμενο των δύο όρων έγινε αντιθετικό και, στο εξής, θα υπήρχαν η μία απέναντι στην άλλη.¹¹

Το μικτό σύστημα, μετά ή άνευ βασιλείας, άρμοζε κατά την τρέχουσα αντί-

ληψη της εποχής σε μεγάλες εμπορικές δυνάμεις του νεότερου κόσμου και σε κράτη που μπορούσαν να εισέλθουν στο παγκόσμιο σύστημα του εμπορικού ανταγωνισμού. Είναι η εποχή που καθιερώνεται η εικόνα της Βρετανίας ως ανερχόμενης φιλελεύθερης δύναμης. Είναι, επίσης, η εποχή όπου ο όρος ελευθερία ('liberal') κονταροχτυπιέται με τον όρο δημοκρατία ('democrat').¹² Στη Βρετανία, οι Ιακωβίνοι συνωμότες των επαναστατικών χρόνων του 1790 ήταν οι εχθροί του ελεύθερου κράτους, οι δημοκράτες που απεργάζονταν τη συντριβή της πολυπόθητης και περιύμνητης βρετανικής ελευθερίας του μικτού συστήματος. Εκείνα τα χρόνια, ειδικά μετά την Τρομοκρατία, η Βρετανία και η Αμερική, αλλά και η Γαλλία θα ξαναδιαβάσουν την ιστορία της ιστορίας τους, εστιάζοντας στο κεντρικό πρόβλημα του νέου *régime* διασφάλισης της ελευθερίας. Στον αβράκωτο, τον Ιακωβίνο, τον δημοκράτη υποστασιοποιούνταν ο κίνδυνος διασάλευσης του ελεύθερου κράτους.

Μ' όλες τις προκλήσεις των επάλληλων στρωμάτων εμπειρίας και ερμηνείας, η Βρετανία εξακολουθούσε, εκείνη την εποχή, να λογίζεται ως ένας μικρός νησιωτικός, φυσικά οχυρωμένος από τη θάλασσα τόπος, όπου παράγονταν και αναπτύσσονταν φιλελεύθερες ιδέες. Ακόμη, όμως, και υπό το φως ερευνητικών υποθέσεων για τη σημασία της νησιωτικότητας έναντι του *imperium* ή για την αρχαιότητα παρωχημένων βρετανικών θεσμών έναντι της ταχείας βιομηχανικής και αστικής της ανάπτυξης,¹³ η Βρετανία του φθίνοντος 18ου και του αρχόμενου 19ου αιώνα έμοιαζε να προσαρμόζεται στερεοτυπικά και λειτουργικά στον τεταγμένο φιλελεύθερο προορισμό της. Με τρόπο, μάλιστα, που να καθίσταται προβληματική και συνάμα προκλητική η ιστορική διερεύνηση του φιλελευθερισμού ως πολιτικής κατηγορίας.¹⁴ Ήδη από εκείνη την εποχή, ο Ζαν Πωλ Μαρά και ο Τζον Άνταμς έγραφαν για το βρετανικό σύστημα και δεν ήταν οι μόνοι.¹⁵ Τις θεωρήσεις του Μοντεσκιέ ακολούθησε μια ολόκληρη σειρά διανοητών, από τον Μαμπλύ [Abbé Mably, Gabriel Bonnot de Mably] έως τον Μπρισό [Jean-Pierre Brissot de Warville] και τον Ντελόλμ [Jean-Louis De Lolme], ενώ οι γαλλικές μεταφράσεις έργων του Μπόλιγμπροκ [Henry St John, Viscount Bolingbroke], του Σίντεϋ [Algernon Sydney] του Γκόρντον [Thomas Gordon], του Χόντλυ [Benjamin Hoadly] και άλλων κυκλοφορούσαν στη Γαλλία και στην Αμερική καθ' όλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα.¹⁶ Η ίδρυση, όμως, του νέου κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών, έπειτα κυρίως από τη

Γαλλική Επανάσταση, θα θέσει εκ νέου το πρόβλημα της ελευθερίας στο μοντέρνο κράτος και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Η μελέτη των πολιτικών δικών του 1790 υπερβαίνει την ιστοριογραφική συνάφεια διερεύνησης του φιλελευθερισμού. Το εύρος και η σχέση των μαρτυριών που έχουμε στη διάθεσή μας με τη συνείδηση των πρωταγωνιστών για τα πεπραγμένα τους διαπερνούσε, δηλαδή, τα όρια των βρετανικών νησιών, συναντώντας ιδέες και αρχές για τη φιλελεύθερη σύσταση του κράτους στις ευρωπαϊκές μητροπόλεις και τις πρώην αποικίες τους στη Βόρεια Αμερική πολύ μετά το γύρισμα του 18ου αιώνα. Οι κατηγορούμενοι στις δίκες αυτές θα επανακάμψουν, έπειτα από τη Γαλλική Επανάσταση και τους ναπολεόντειους πολέμους, από τη δεκαετία του 1820 και έπειτα, ως ήρωες «πρόγονοι της ελευθερίας» και οι αποτυπώσεις των πεπραγμένων τους θα υποβάλλονται σε διαρκείς αναδιατάξεις, μεταμορφώσεις ή και παραμορφώσεις, ορίζοντας δικτυωτά σημεία στον χώρο και τον χρόνο του φιλελεύθερου προορισμού του πολιτισμένου κόσμου. Στις μετέπειτα τυπολογίες της ιστορίας των ιδεών και παρά τη συγγενή τους γενεαλογία, η Δημοκρατία εμφανιζόταν ακόμη ως ο επικίνδυνος αντίπαλος των φιλελεύθερων ιδεών. Οι γαλλικές συνδηλώσεις της πρώτης, η καύτιση του Δημοκράτη με τον Ιακωβίνο υπήρξε, εν πολλοίς, έργο των εταιριστών Γάλλων επαναστατών και των αντίστοιχων θερμών αντιπάλων και υποστηρικτών τους και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Οι δίκες: Η Γαλλική Επανάσταση στο κέντρο του Λονδίνου

Οι δίκες τραυμάτισαν πραγματικούς ανθρώπους,¹⁷ αλλά όχι και την εποποιία των βρετανικών φιλελεύθερων ιδεών. Όμως, και εκείνοι ακόμη οι συνωμότες Ιακωβίνοι που αντιμετώπισαν τις δίκες δεν ρίχτηκαν σ' ένα πένθιμο μούδιασμα. Το πραγματικό και φαντασιακό τους δράμα έγινε ηδονική πληγή. Όπως και σε άλλες οριακές πτυχές της συλλογικής εμπειρίας της εποχής, με πιο πρόσφατη ίσως εκείνη των αμερικανικών πολέμων, οι δίκες έγιναν απάντηση στην άρνηση της αδιανόητης απώλειας του μυθικού ζητούμενου της ελευθερίας. Οι δίκες αυτές, δεν πέτυχαν την καταδίκη των κατηγορούμενων και, υπό την έννοια αυτή, δεν ολοκληρώθηκαν. Έτσι, στις πρώτες δεκαετίες του νέου αιώνα, οι κατηγο-

ρούμενοι ανέκαμψαν ως «πατριώτες μάρτυρες της ελευθερίας». ¹⁸ Η οργή, η μελαγχολία και η πρόσκαιρη απόσυρσή τους από τη δημόσια σφαίρα έγιναν ηθική επιταγή για την άρση των νομικών ρυθμίσεων που όριζαν την εσχάτη προδοσία. ¹⁹ Οι ρυθμίσεις αυτές, παλαιές και νέες, αντιμετωπίστηκαν και από τις δύο πλευρές των αντιπαρατιθέμενων με προσφυγή στο άχρονο μεγαλείο των βρετανικών παραδόσεων: «ως προδοσία απέναντι στις πατροπαράδοτες ελευθερίες» από την πλευρά των κατηγορουμένων και ως «κατ' επείγουσα εξαίρεση» και έξωθεν επιβεβλημένες, λόγω των επαναστατικών γεγονότων στη Γαλλία, από την πλευρά των κατηγορών. ²⁰

Η φαντασιακή πολυσημία της βρετανικής φιλελεύθερης πρωτοπορίας αποίκιζε την πραγματικότητα, τη δέσμευε, την κατακτούσε, ανακόπτοντας τον δρόμο του πένθους και τα εγχειρήματα ιδιοποίησης ή ακύρωσης των συμβολισμών της. Στο επίπεδο των θεσμών, τουλάχιστον, η επανα-ρύθμιση των ρυθμίσεων, καθιστούσαν πλέον τη μεταρρύθμιση [reform] ουσιώδη όρο της πολιτικής των φιλελεύθερων ιδεών.

Πρωταγωνιστής στις δίκες και σεσημασμένος Ιακωβίνος, ο Τζον Θήλγουελ [John Thelwall], συνελήφθη και φυλακίστηκε τον Μάιο του 1794 έως την παραπομπή του για εσχάτη προδοσία τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Μαζί με άλλους εταιριστές, μέλη της *London Corresponding Society* και της *Society for Constitutional Information*, ²¹ κατηγορούνταν ως συνωμότης, με σκοπό την προετοιμασία μιας γαλλικής έμπνευσης επαναστατικής ανατροπής. Οι δίκες αυτές θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως η κορύφωση, κατά κάποιο τρόπο, μιας σειράς συλλήψεων και δικαστικών διώξεων που είχαν προηγηθεί, μεταξύ του 1792 και του 1794, ενάντια σε εταιριστές πρωτεργάτες του μεταρρυθμιστικού κινήματος, οι οποίοι είχαν προσαχθεί και δικαστεί στο Εδιμβούργο και στο Λονδίνο για υποκίνηση και προπαρρασκευή ανταρσίας δια της δημοσίευσης ή της δημόσιας έκθεσης ομιλιών στασιαστικού περιεχομένου. Αυτές οι εξελίξεις καθορίστηκαν από τα γεγονότα στην επαναστατική Γαλλία. Επιτροπές και εταιρείες υπήρχαν και πριν από τη Γαλλική Επανάσταση. Η εκδήλωσή της, όμως, όπως και ο πόλεμος του 1793, υπέθαλψαν περαιτέρω την αστάθεια του βρετανικού πολιτικού συστήματος και των δύο μεγάλων κομματικών σχηματισμών με την προϊούσα, ήδη από το 1780, ανάπτυξη της έξω-θεσμικής εξωκοινοβουλευτικής κινητοποίησης για τη μεταρρύθμιση του εκλογικού

συστήματος. Παρότι αυτή η κινητοποίηση, που έμεινε γνωστή στη βρετανική ιστορία ως «Μεταρρύθμιση», εστιαζόταν κατ'εξοχήν σε προσπάθειες αναθεώρησης του εκλογικού συστήματος, γρήγορα μετατράπηκε σε επιχείρηση εκκαθάρισης εναντίον Ιακωβίνων «προδοτών και εχθρών» των κατεστημένων ελευθεριών των Βρετανών. Μαζί με τον Θήλουελ, ο Μωρίς Μάργκαροτ [Maurice Margarot], πρώτος πρόεδρος της *London Corresponding Society*, ο Τόμας Χάρντυ [Thomas Hardy], εξέχον μέλος και γραμματέας της εταιρείας, ο Τζον Χορν Τουκ [John Horne Tooke] ιθύνων νους της *Society for Constitutional Information* έμειναν στην ιστορία ως οι καθοδηγητές των Βρετανών Ιακωβίνων.²² Και άλλοι ύποπτοι για φιλοεπαναστατικές προτιμήσεις συνελήφθησαν εκείνη την εποχή, μέλη συνήθως των δύο αυτών οργανώσεων και των συνδέσμων τους στο Παρίσι, έπειτα από σειρά μαζικών ενταλμάτων και κλητεύσεων που, σχηματικά έστω, εγκαινιάζονται με τη δίκη του Τόμας Πέην για την κυκλοφορία του *The Rights of Man*. Έτσι περίπου ξεκινούσαν οι διαβόητες στη βρετανική ιστορία πολιτικές δίκες της επαναστατικής δεκαετίας του 1790.²³

Η κατηγορία πως κάποιος ήταν «Ιακωβίνος» δεν μπορούσε να στοιχειοθετήσει καθαυτή ποινική υπαιτιότητα. Το μείζον έγκλημα για το οποίο παραπέμφθηκαν τα μέλη της *London Corresponding Society* και της *Society for Constitutional Information* ήταν η συμμετοχή τους σε σειρά δημόσιων συναθροίσεων, με σκοπό την δημιουργία μιας επιτροπής εθνικής εμβέλειας για τη μεταβολή του πολιτικού συστήματος. Πρόθεσή τους, σύμφωνα με το κατηγορητήριο, ήταν η κατάλυση της Βουλής των αντιπροσώπων, μέσω της προπαρασκευής λαϊκών πολιτικών παρεμβάσεων και θεσμικών μεταβολών για τη διεύρυνση του εκλογικού δικαιώματος δια της καθολικής ψηφοφορίας. Σύμφωνα με τις αρχές του στέμματος που ανέλαβαν τη διαδικασία της δίωξης, οι πρωτεργάτες της κίνησης αυτής καλούσαν σε «Συμβατική Συνέλευση» φερόμενοι, έτσι, ως αντιπρόσωποι του έθνους και του λαού. Εμφανίζονταν δηλαδή να διεκδικούν ότι εκείνοι εκπροσωπούσαν το σύνολό των υπηκόων του Ηνωμένου Βασιλείου και όχι οι κατεστημένοι θεσμοί των ολίγων που διέθεταν το προνόμιο εκλογής της αριστοκρατικής και, εξ αυτού, διεφθαρμένης Βουλής των Κοινοτήτων. Κατά το σκεπτικό της δίωξης, η «Συμβατική Συνέλευση» με την ευθεία αναφορά της στο γαλλικό πρότυπο είτε καταργούσε *de facto* τη Βουλή είτε την εξεβίαζε, δια της ισχύος και της μαζικότητάς της, σε πολιτική

συνθηκολόγηση και αποδοχή της αυτοκατάλυσής της.

Κατά την ανακριτική και δικαστική διαδικασία, οι κατηγορούμενοι εξέθεσαν, προφανώς, μια εντελώς διαφορετική οπτική των ενεργειών, της στόχευσης και κυρίως των προθέσεών τους. Σύμφωνα με την κατάθεση του Τόμας Χάρντυ, «στόχος της Συνέλευσης ήταν να γνωστοποιηθεί και να κοινοποιηθεί ενώπιον του έθνους την αναγκαιότητα της μεταρρύθμισης. Έπειτα η υπόθεση θα έπαιρνε τον δρόμο της, αλλά δεν είναι δυνατό να γνωρίζουμε, με ποιον τρόπο και προς ποια κατεύθυνση». ²⁴ Στις καταθέσεις μαρτύρων και συλληφθέντων, αλλά και στα ποικίλα φυλλάδια και τις εκκλήσεις των εταιρειών *Society for Constitutional Information* και *London Corresponding Society*, οι στόχοι της Συνέλευσης εμφανίζονταν περιορισμένοι. Εξαντλούνταν στην πολιτική ενεργοποίηση του λαού για την υποστήριξη και προστασία φυσικών και κατοχυρωμένων συνταγματικών δικαιωμάτων και δεν προϋπέθεταν *a priori* προσυπογραφή σε ορισμένο πολιτικό πρόγραμμα. «Δεν γνωρίζουμε, όπως έλεγε ο Χάρντυ, με ποιον τρόπο θα ανταποκρίνονταν οι Βρετανοί στις συνταγματικές προσταγές τους». Οι εταιρείες, ισχυρίζονταν οι κατηγορούμενοι, δεν αποτελούσαν ενεργούμενα πολιτικών σχηματισμών και αρχών εισαγόμενων από τη Γαλλία αλλά ήταν εθελοντικές συνομαδώσεις ανοικτής συμμετοχής, που απευθύνονταν στους υπεύθυνους και υπόλογους για την περιφρούρηση των ελευθεριών τους Βρετανούς. Το *The Natural and Constitutional Rights of Britons*, ²⁵ το φυλλάδιο που συνέταξε ο Θήλουελ όσο βρισκόταν στη φυλακή και το οποίο εξέδωσε λίγο μετά την αποφυλάκιση και απαλλαγή του, αναδεικνύει τις αμφισημίες της βίας της αντιπαλότητας.

Τόσο εκτός των πυλών του Old Baily, του ανώτατου δικαστηρίου όπου διεξήχθησαν οι δίκες για εσχάτη προδοσία, όσο και μέσα σε αυτό η αντιπαλότητα περιχαρακωνόταν αβίαστα σε ζεύγη αντιθέτων: Οι Ιακωβίνοι από τη μια, οι Νομιμόφρονες από την άλλη. Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, τα όρια ήταν ρευστά. Το ζεύγος Ιακωβίνοι-Νομιμόφρονες παραγόταν μέσα από τη διαλογική κατασκευή της αντιπαλότητας, ²⁶ την οποία τροφοδοτούσε η λειτουργία του νόμου για τη δυνάμει τεκμαρτή και δικαστικά «κατασκευασμένη» προδοσία [Constructive Treason]. Μεταξύ των υποχρεωτικών και εξαναγκαστικών κανόνων που ρύθμιζαν τις σχέσεις εν κοινωνία, η αρχή που προσδιόριζε την εσχάτη προδοσία υπαγόταν σε ερμηνείες περί του «απερ-

γάζομαι και οραματίζομαι»²⁷ προδοσία απέναντι στον βασιλιά. Καλύπτονταν δηλαδή πράξεις δικαστικά εξομοιούμενες με προδοσία ή δυνητικά διερμηνευόμενες ως προδοσία. Οι κατηγορούμενοι, αλλά και κάθε λογής ύποπτοι ανατροπής, ήξεραν ότι διακινδύνευαν πιθανή δίωξη, καθώς και ότι μπορεί να αντιμετωπίζαν ποινή εκτόπισης ή και εκτέλεσης. Η λέξη Ιακωβίνος προσέφερε εύχρηστη κατάταξη στο στρατόπεδο των επαναστατών, των εχθρών του Ηνωμένου Βασιλείου και οι Θήλουελ, Χάρντυ και Τουκ γνώριζαν ότι από τη στιγμή και μόνο που κατηγορήθηκαν κινδύνευαν με ποινή εξοστρακισμού, ανεξάρτητα από την ετυμηγορία, και με θανατική καταδίκη, εφόσον θα κρίνονταν ένοχοι. Εκατοντάδες εντάλματα σύλληψης είχαν εκδοθεί ενάντια σε υπόπτους για φιλογαλλικές τάσεις με εμμέσως συναγόμενη ή δυνητικά τεκμαιαρτή πρόθεση σύγκλησης βρετανικής «Συνέλευσης». Ο σερ Τζον Σκοτ [Sir John Scott], που προϊστάτο των διωκτικών αρχών, μαζί με άλλους οκτώ δημόσιους κατηγορούμενους και τέσσερις δικαστές υπό τον σερ Τζέιμς Έιρ [Sir James Eyre] επικεφαλής στη δίκη του πρώτου κατηγορουμένου Τόμας Χάρντυ, η οποία διήρκεσε εννέα περίπου ημέρες, παρέθεσε εκατοντάδες σελίδες ενώ «η εναρκτήρια αγόρευση του Σερ Τζον Σκοτ, αριθμούσε 100.000 λέξεις και κράτησε εννέα ώρες».²⁸ Καμία δίκη έως τότε δεν είχε τόσο μεγάλη διάρκεια. Οι δίκες συνεχίστηκαν παρά την απαλλαγή του Χάρντυ από την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Ο Τζον Χορν Τουκ ήταν ο επόμενος στη σειρά κι επίσης απαλλάχθηκε. Οι δίκες συνεχίστηκαν κι έπειτα απ' αυτόν, έως ότου λάβει απαλλαγή και ο Τζον Θήλουελ. Παρά τα νενομισμένα της εποχής, σύμφωνα με τα οποία οι δίκες με μαζικές προσαγωγές ή διώξεις δεν εξακολουθούσαν, αφότου ο πρώτος κατηγορούμενος απαλλασσόταν, οι δίκες συνεχίζονταν. Οι διαβόητοι, όμως, Ιακωβίνοι, παρά τις εκατοντάδες σελίδες του κατηγορητηρίου, τελικά απαλλάχτηκαν των κατηγοριών. Όπως ισχυρίζονταν οι κατηγορούμενοι, η νομιμότητα των πρωτοβουλιών των εταιρειών στηριζόταν στην εμπέδωση καταστατικών αρχών για τα συνταγματικά και φυσικά δικαιώματα των νομιμοφρόνων Βρετανών. Στο φυλλάδιο του Θήλουελ, μάλιστα, το κατηγορητήριο μετατρέποταν σε υπερασπιστικό μέσο. Το είχε συντάξει, εξάλλου, με σκοπό να το χρησιμοποιήσει αυτοπροσώπως στην υπεράσπισή του. Από την άλλη πλευρά, οι αξιωματούχοι του στέμματος συνέταξαν το σκεπτικό της δίωξης, προτάσσοντας τη συνταγματική αρχή της νομιμοφροσύνης των Βρετανών στο εκλεγμένο κοινοβούλιο

τους. Η νομιμότητα, έλεγαν, υπαγορευόταν από τη νομιμοφροσύνη στο λίκνο της βρετανικής ελευθερίας και τάξης, το Σύνταγμα.

Η διωκτική αρχή δεν θα μπορούσε, ίσως, να είναι περισσότερο αόριστη στον προσδιορισμό της αξιόποινης πράξης. Κατηγοροι και κατηγορούμενοι φέρονταν ως υποστηρικτές της υποχρεωτικότητας του «άγραφου» Συντάγματος. Η αντιπαράθεση, έτσι, μπορούσε να διαχέεται πέραν των λειτουργιών της δικαιοσύνης και να συμβάλει, συντηρούμενη σε διαρκή εκκρεμότητα, στη φορτισμένη, από τα γεγονότα στο Παρίσι, πολιτική σκηνή. Η ανάλυση, όμως, του λεξιλογίου περί παλαιόθεν εγκαθιδρυμένων συνταγματικών ελευθεριών επέβαλε, ταυτόχρονα, τις δικές της οικονομίες στο πεδίο της δημόσιας αντιπαράθεσης και επέφερε τη διάκριση των κατηγορουμένων από τους ανατροπείς της Γαλλίας.

Από αυτό το λεξιλόγιο άντλησε ο Τόμας Έρσκιν [Thomas Erskine], το «μεγάλο πυροβολικό» των ανώτατων δικαστηρίων της Αγγλίας,²⁹ ο οποίος ανέλαβε την υπεράσπιση των Θήλουελ, Χάρντυ, Τουκ και άλλων μελών των εταιρειών. Ο Έρσκιν έκαμψε τις αντιστάσεις του Θήλουελ να αξιοποιήσει το φυλλάδιο *The Natural and Constitutional Rights of Britons* στη δίκη του. Πειπεισμένος για την υπερασπιστική ισχύ του αιτιολογικού που εξέθετε στο φυλλάδιο, ο Θήλουελ ήθελε να παραστεί και να αναλάβει αυτοπροσώπως την υπεράσπισή του χωρίς πληρεξούσιο. Φέρεται, μάλιστα, να είπε στον Έρσκιν, «Θα με κρεμάσουν, αν δεν υποστηρίξω την υπόθεσή μας». «Θα σε κρεμάσουν, αν το κάνεις» φαίνεται ότι του απάντησε ο Έρσκιν, ο οποίος ανέλαβε τελικά την υπεράσπιση του Θήλουελ, έπειτα από την *in absentia* δίκη του Τόμας Πέην και αφού είχε ήδη εξασφαλίσει απόφαση απαλλακτικής κρίσης για τους Τζον Χορν Τουκ και Τόμας Χάρντυ.³⁰

Η υπερασπιστική επιλογή του Έρσκιν ήταν, όπως φαίνεται, ιδιοφυής. Δεν επιχείρησε απλώς να αντικρούσει την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας, αλλά κατάφερε να καταδείξει εσφαλμένο τον νομικό χαρακτηρισμό της κατηγορίας, εκθέτοντας προβλήματα νομιμότητας κατά την άσκηση της δίωξης. Οι κατηγορούμενοι, υποστήριζε μεταξύ άλλων ο Έρσκιν, έπρατταν όπως όφειλε να κάνει κάθε Βρετανός τζέντλεμαν. Ασκούσαν και εξέθεταν την ελεύθερη γνώμη τους. Έθεσε εν αμφιβόλω τα ενοχοποιητικά αποδεικτικά στοιχεία, προτάσσοντας την προστασία της σφυρηλατημένης στη διάρκεια των αιώνων αγγλοσαξωνικής ελευθερίας της σκέψης, αναδεικνύοντας έτσι την ενότητα των Βρετανών και την

ιερότητα του «άγραφου» Συντάγματός τους έναντι του διχαστικού δυισμού Νομιμόφρονες-Ιακωβίνοι.

Τα γαλλικά επαναστατικά σημαινόμενα αυτού του δυισμού είχαν δοκιμαστεί λίγους μήνες πριν, στα τέλη του 1793, όταν ο Μωρίς Μάργκαροτ συνελήφθη στη Σκωτία για τη δική του συμβολή στη διεξαγωγή βρετανικής «Συνέλευσης». Ο Μάργκαροτ καταδικάστηκε τελικά σε εκτόπιση στη Νέα Νότια Ουαλία μαζί με άλλα μέλη της *London Corresponding Society* και της *Society of the Friends of the People*. Γι' αυτούς τους τελευταίους, ωστόσο, που έμειναν γνωστοί ως «οι Σκωτσέζοι μάρτυρες της ελευθερίας»,³¹ η κατηγορία δεν αφορούσε την εσχάτη προδοσία, αλλά την πρόκληση λαϊκής πολιτικής ανυπακοής δια της εμπρόθετης δημοσίευσης ή παρουσίασης ομιλιών επικίνδυνου ανατρεπτικού περιεχομένου. Όπως παρατηρείται, οι δίκες αυτές αποτέλεσαν το πεδίο όπου αναπτύχθηκε η συγκινησιακά φορτισμένη επαναστατική ρητορία των επί εσχάτη προδοσία δικών που επρόκειτο να ακολουθήσουν. «Προσέφεραν στην κυβέρνηση την πρώτη ευκαιρία να αποδώσει πλήρως στους Βρετανούς μεταρρυθμιστές τους όρους και τους τύπους του γαλλικού ιακωβινισμού».³²

Καταργώντας το θαλάσσιο σύνορο της Μάγχης, σε αυτές τις δίκες όσο και στις επόμενες για εσχάτη προδοσία, η υποχρέωση της κατηγορούσας αρχής να προσαγάγει τεκμήρια για τέλεση έκνομης πράξης υποκαταστάθηκε από την προσαγωγή μαρτυριών που θα βεβαίωναν την ύπαρξη γαλλικών ιακωβινικών γνωρισμάτων. Συμβολικές πρακτικές, χειρονομίες, τελετουργικό ύφος και εκφραστικά μέσα κατατέθηκαν στο δικαστήριο ως πολιτικές προθέσεις και πολιτικές πράξεις. Μαρτυρίες ότι οι κατηγορούμενοι προσφώνουσαν αλλήλους «Πολίτη», ότι αποκαλούσαν τις συναθροίσεις τους «Βρετανική Συνέλευση του Λαού», ότι υποσημείωναν στις αναφορές τους» εκφράσεις όπως «*vive la convention*» και «*Ça Ira*», ακόμη και ότι προσέρχονταν σε επίσημες δημόσιες λειτουργίες «με ελεύθερη κόμη και γυμνό λαιμό»,³³ συγχρότητα την κατηγορία περί ευθείας υιοθέτησης και μεταφοράς γαλλικών επαναστατικών προτύπων που θα τεκμηριώναν, στην περίπτωση αυτών των δικών, την τιμωρία των κατηγορουμένων. Το πρελούδιο είχε ήδη διαδραματιστεί σε πλήρη ανάπτυξη με τη δίωξη και καταδίκη του Τζον Φροστ [John Frost]. Παρότι ο Φροστ δεν ήταν ο μόνος ούτε ο πρώτος που οδηγήθηκε στο εδώλιο ως ύποπτος για τις γαλλικές φιλοεπαναστατικές του συμπάθειες, η προσαγωγή και η ίδια ακόμα

η καταδίκη του διάνοιγε το βεληνεκές και το πολιτικό φορτίο των συνδηλώσεων του ιακωβινισμού στις πολιτικές δίκες του 1790.³⁴ Εκτός αυτού, όμως, η περίπτωση του Φροστ είναι ιδιαίτερη, καθώς αναδείκνυε ταυτόχρονα τα όρια ανάσχεσης της βίας και την υπόρρητη διγλωσσία της αντιπαλότητας. Μπορεί η καταδίκη του Φροστ να κατασίγαζε πρόσκαιρα τη διάχυτη αγωνία της διακινδύνευσης μιας γαλλικού τύπου επαναστατικής ανατροπής στη Βρετανία. Τί επιφυλασσόταν, όμως, για το καμάρι της βρετανικής αυτοσυνειδησίας, την πανθομολογούμενη και ζηλευτή ελευθερία των Βρετανών που βάσταγε, ανυπότακτη και αναλλοίωτη, από τα παλαιά χρόνια; Αν οι Βρετανοί μπορούσαν να περηφανεύονται για την απaráμιλλη μοναδικότητα του μικτού συστήματος διακυβέρνησής τους ως λίκνου της ταυτόχρονης διασφάλισης και εμπέδωσης της ελευθερίας και τάξης, η καταδίκη του Φροστ ότι εκστόμιζε «κακόβουλες, ανατρεπτικές» σκέψεις εισήγαγε μια αδιευκρίνιστη απόσταση ανάμεσα στην ένδοξη κληρονομιά των ελεύθερων Βρετανών προγόνων και στην ενεστώσα κατάσταση ελευθερίας των Γάλλων επαναστατών που διατείνονταν πως εκείνοι ήταν οι νέοι γεννήτορες ελεύθερων θεσμών και ιδεών.

Ο Τζον Φροστ υπήρξε ιδρυτικό μέλος της *Society for Constitutional Information*.³⁵ Ήδη από το 1780 ήταν δραστήριος στις εκστρατείες του κινήματος για την κοινοβουλευτική μεταρρύθμιση. Από την επόμενη δεκαετία και με την αναζωπύρωση του ριζοσπαστισμού έπειτα από τα γεγονότα στην επαναστατική Γαλλία, ο Φροστ επισκέφτηκε δύο φορές στο Παρίσι. Τον Σεπτέμβριο του 1792 συνόδευσε τον Τόμας Πέην όταν ο τελευταίος κατέφυγε στη Γαλλία, διωκόμενος από τις Αρχές για τη δημοσίευση του *The Rights of Man*, ενώ τον Νοέμβριο του ίδιου έτους παρουσίασε, μαζί με τον Αμερικανό πολιτικό Τζόελ Μπάρλουου [Joel Barlow], ενώπιον της Γαλλικής Συνέλευσης ψήφισμα υποστήριξης προς την νεο-ιδρυθείσα Γαλλική δημοκρατία εκ μέρους του διαβόητου *British Club*,³⁶ συνδέσμου της *Society for Constitutional Information* στο Παρίσι. Κατά την περίοδο ανάμεσα στα δύο ταξίδια, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι ο Φροστ δεν ήταν παρά ένας από τους πολλούς Βρετανούς που ενεπλάκησαν στη Γαλλική Επανάσταση. Υπήρξε μέλος οργανώσεων, όπως εκείνης της *Society for Constitutional Information* και ένας, μάλλον, άσημος δικηγόρος του Λονδίνου που παρείχε νομικές συμβουλευτικές υπηρεσίες σχετικά με τα τέλη χαρτοσήμου.³⁷ Μεταξύ, όμως, των δύο ταξιδιών του στη Γαλλία ο Φροστ

βρέθηκε στο επίκεντρο των πολιτικών εξελίξεων στη χώρα του και, έτσι, πέρασε κι εκείνος στη χορεία των διωκόμενων στις πολιτικές δίκες των επαναστατικών ετών του 1790.

Το πέρασμα της Μάγγης από Βρετανούς την εποχή εκείνη, οι μετακινήσεις από το Λονδίνο προς το Παρίσι της Επανάστασης, οι εξόριστοι και κάθε είδους ύποπτοι για επαφές με ριζοσπαστικούς κύκλους παρακολουθούνταν από τις Αρχές, όπως και από αυτόκλητους πληροφοριοδότες. Ο Τζωρτζ Μονρώ [Captain George Monro], εν προκειμένω, έστειλε τακτικά αναφορές για τις κινήσεις του Φροστ στο Παρίσι και για τις σχέσεις του με Βρετανούς εκπατρισμένους του *British Club*. Οι αρχές διέθεταν τέτοιου είδους τεχνολογίες πληροφοριών και επίσημης ή εθελοντικής μυστικής παρακολούθησης. Αυτές οι τεχνολογίες, εν τούτοις, φάνερωναν τα μέσα επικοινωνίας που διέθεταν οι εταιριστές και, μεγεθύνοντας ενδεχομένως την κοινή αντίληψη για την ισχύ τους, διεθνοποιούσαν περαιτέρω τη δικτύωσή τους. Παρά τη βεβαιότητα του Μονρώ, πάντως, ότι οι εκπατρισμένοι Βρετανοί του Παρισιού ήταν προδότες που, σε σύνδεση με Γάλλους και άλλους διεθνείς συνωμότες, οραματιζόνταν την κατάλυση του βρετανικού συντάγματος και τη γενική ανατροπή, η έρευνά του και, αντιστοίχως, οι αναφορές του στις αρχές για το *British Club* ήταν αδύναμες. Περιοριζόνταν στο ότι επρόκειτο για μια συσσωμάτωση που, λόγω σοβαρών εσωτερικών διαφωνιών, δεν μπορούσε επιτύχει αποφασιστικές συναινέσεις που θα οδηγούσαν σε ανατρεπτικές ενέργειες.³⁸ Μετάξυ του Σεπτεμβρίου και του Νοεμβρίου που ταξίδεψε στο Παρίσι, ο Φροστ βρισκόταν στο Λονδίνο. Λίγο πριν μεταβεί στη Γαλλία, κομίζοντας το συγχαρητήριο ψήφισμα της *Society for Constitutional Information*, συμμετείχε στην ετήσια συνέλευση μιας οργάνωσης για τη μεταρρύθμιση στην αγροτική παραγωγή στο *Percy Coffee House* της οδού Πέρσου. Επρόκειτο για κοινότοπη δραστηριότητα, χωρίς κάτι ιδιαίτερο ή αξιοπρόσεκτο. Όπως συνέβαινε με πολλούς υποστηρικτές της μεταρρύθμισης, ο Φροστ μετείχε σε δημόσια συγκέντρωση, η οποία μπορεί να είχε διακηρυκτικό περιεχόμενο θέσεων, επετειακό ή απολογιστικό χαρακτήρα. Η δημόσια συνάθροιση δεν ήταν διόλου ασυνήθιστη πρακτική και η συμμετοχή σε τέτοιες λειτουργίες του δημόσιου βίου στην πόλη του Λονδίνου δεν συνιστούσε αυτόχρονα αντικαθεστωτική ενέργεια ούτε, άλλωστε, η μεταρρύθμιση μονοπωλούνταν από ριζοσπάστες και θέσεις που μπορεί να συνδέονταν με ακραίες ή

ανατρεπτικές αρχές. Αφορούσε, εν πολλοίς, στη διάχυτη ιδέα περί ατομικής ηθικής επιταγής έναντι του δημόσιου καθήκοντος.

Η πλούσια δράση της *Bible Society* για τη μεταρρύθμιση των ηθών³⁹ και η σημασία που απέδιδε στη συμβολή της ατομικής ευθύνης στις δημόσιες λειτουργίες είναι ένα από τα πολλά παραδείγματα που θα μπορούσαν να επισημανθούν για τη σημασία του ηθικού περιεχομένου της ανάπτυξης της ιδέας του δημόσιου καθήκοντος σε μεγάλα, τουλάχιστον, αστικά τμήματα της Βρετανίας του 18ου αιώνα. Όταν ο Φροστ έφευγε από τη συνάντησή του στην οποία παρίστατο συνάντησε τον Μάθιου Γιέιτμαν [Mathew Yateman], μαγαζάτορα και δραστήριο μέλος πρωτοβουλίας ομάδας περιπόλων, που είχε συσταθεί για να περιφρουρεί τους δρόμους της ενορίας Σεν Πάνκρας από το «Τέρασ του Λονδίνου», όπως αποκαλούνταν δράστης σειράς επιθέσεων ενάντια σε γυναίκες στην περιοχή όπου ο Γιέιτμαν διατηρούσε το κατάστημά του. Όσο ο Φροστ κατοικούσε σε αυτή την περιοχή, συμμετείχε και εκείνος, μαζί με τον Γιέιτμαν και άλλους, στην ομάδα περιπολίας. Ανήκαν αμφότεροι στη «συντροφία» των επιτρόπων για την οδό Πέρσου.⁴⁰ Αυτή η ενεργητική πρωτοβουλία των Φροστ και Γιέιτμαν και η συνεργασία τους στην περιφρούρηση των δρόμων της ενορίας τους έχει ξεχωριστή σημασία τόσο ως προς την εμπεδωμένη ισχύ της ιδέας του δημόσιου καθήκοντος όσο και για ό,τι επρόκειτο να ακολουθήσει μετά τη συνάντηση των δύο παλαιών γνώριμων. Καθώς ο Φροστ έβγαινε από το *Percy Coffee House*, ο Γιέιτμαν τον ρώτησε, «Λοιπόν, πώς είναι τα πράγματα στη Γαλλία;». Στο ερώτημα αυτό ο Φροστ απάντησε, «Είμαι υπέρ της Ισότητας και κατά του Βασιλιά». «Τι!», εξανέστη ο Γιέιτμαν. «Κατά του Βασιλιά; Σ' αυτή τη χώρα;». «Ναι, είμαι υπέρ της Ισότητας και κατά του Βασιλιά!», φέρεται ότι αποκρίθηκε ο Φροστ με τη σειρά του.

Ο διάλογος αυτός αξιοποιήθηκε ως μαρτυρία που, μαζί με άλλες, στοιχειοθέτησε το σκεπτικό του κατηγορητηρίου για τη δίωξη του Φροστ. Άλλοι μάρτυρες κατέθεσαν διαφορετικές εκδοχές του ίδιου διαλόγου, ενώ η απάντηση στο ερώτημα «πώς είναι τα πράγματα στη Γαλλία» φαίνεται ότι προκάλεσε την παράδοση και μη αναμενόμενη πολιτική δήλωση: «Είμαι υπέρ της Ισότητας και κατά του Βασιλιά».⁴¹

Όπως υποστήριξε ο Φροστ, η ερώτηση του Γιέιτμαν έγινε με υποβολιμαίο τρόπο, με δολιότητα και κακόβουλη πρόθεση, προκειμένου να τον παγιδεύσει,

ώστε να εκβιάσει μια εμπρηστική δήλωση. Έτσι, σύμφωνα με τον Φροστ η ερώτηση που του απευθύνθηκε ήταν η εξής: «Α, λοιπόν, κύριε Ισότητα! Να θεωρήσω ότι είσαι, προφανώς, υπέρ της Ισότητας και ενάντια στη Βασιλεία;».⁴²

Ο Φροστ, πάντως, δεν αρνήθηκε ότι προέβη σε ανοικτή δήλωση υποστήριξης του ρεπουμπλικανισμού. Η παραδοχή αυτή έχει ξεχωριστή σημασία για όσα εκτίθενται εδώ, καθώς επιβεβαίωνε τη μοναδικότητα και ανωτερότητα της βρετανικής φιλελεύθερης αυτοσυνειδησίας, εξωθώντας στα όρια της κοινωνικής ανοχής την ιδέα της ελεύθερης σκέψης και έκφρασης. Όπως επρόκειτο να υποστηρίξει ο Έρσκιν στις δίκες, η ελεύθερη ενατένιση των ιδεών δεν ανάπτυσσε μόνον το πνεύμα, ως γνήσια ποιότητα του «πολιτισμένου» ατόμου, αλλά αποτελούσε δημόσιο καθήκον κάθε Βρετανού τζέντλεμαν. Πολλοί εκ των φερόμενων ως συνωμοτών αρνήθηκαν να διαφύγουν της σύλληψης ή και της τιμωρίας που τους επιβλήθηκε. Είναι δημόσιο καθήκον και δημόσια υπόθεση [Public Cause], έλεγε ο Μάργκαροτ. «Θα με κρεμάσουν εάν δεν υποστηρίξω την υπόθεσή μας», έλεγε ο Θήλουελ. Οι λέξεις έπρεπε να αποτυπώνουν τις πράξεις. Το σημασιολογικό τους βάρος έπρεπε να διατρανώνεται.

Κρίνοντας εκ του αποτελέσματος, έστω, είναι χαρακτηριστικό ότι σε αυτές τις δίκες δεν κλήθηκαν στο εδώλιο πρόσωπα για τα οποία τεκμηριωνόταν πρόθεση και τέλεση ανατρεπτικής πράξης, αλλά πρόσωπα που εξέφεραν ανατρεπτικές και «επικίνδυνες» λέξεις.

Ιδωμένο ως αυτοτελές, το έγκλημα της προδοσίας κάλυπτε ασαφείς περιπτώσεις προπαγανδιστικής, υποβοήθησης, υποκίνησης σε εξέγερση. Εν τούτοις, η ποινικοποίηση λέξεων και δημόσιων πρακτικών, όπως και το ίδιο το κατηγορητήριο, μαρτυρούν τις προοπτικές δυνητικής απορρόφησης έντονων πολιτικών κραδασμών, όπως αντανακλούνταν σε επιβιώσεις κατεστημένων προνεοτερικών αρχών στο πολιτικό περιβάλλον του τέλους του 18ου αιώνα. Αντίστοιχοι κραδασμοί προκαλούνταν και από συγκυριακές διευρύνσεις της έννοιας του αξιόποινου, που περιλάμβαναν και τις προθέσεις για την τέλεση πράξης και πρόκληση αποτελέσματος.

Στις δίκες του 1790, εν προκειμένω, τόσο το κατηγορητήριο όσο και η υπερασπιστική διαδικασία μετείχαν καθοριστικά στην προβληματική για την ουσία του δικαίου και τη σχέση του με την ελευθερία του δημόσιου λόγου, διασαλεύοντας παραδοσιακές και κατεστημένες θεσμικές λειτουργίες και

θεωρήσεις περί των ελεύθερων ιδεωδών. Αυτοί οι κλυδωνισμοί υπήρξαν, κιόλας, μεγαλύτερης διάρκειας και υπερέβησαν κατά πολύ την εμπειρία της Γαλλικής Επανάστασης. Όπως έγραφε, περί τα 1810, η συγγραφέας και οπαδός της μεταρρύθμισης Αν Πλαμτρ [Anne Plumtre], «Η αριστοκρατία, η δημοκρατία, ο ιακωβινισμός, η μετριοπαθής πολιτική [moderantism] και πολλοί άλλοι τέτοιοι όροι, που δεν διαθέτουν κοινό και κανονιστικό ορισμό, μπορούν εύκολα να αποδίδονται σε οποιονδήποτε και σε οποιαδήποτε περίπτωση, όταν μια κατηγορία απευθύνεται σε κάποιον που συμβαίνει να γίνεται δυσάρεστος ή ίδια η κατηγορία αρκεί για να στοιχειοθετήσει καταδίκη και το αδίκημα είναι αδύνατο να τεκμηριωθεί, καθότι τόσο αόριστο και απροσδιόριστο, ενόσω μπορεί αφειδώς να αποδίδεται άνευ αποδείξεων».⁴³

Οι οριζόμενες ως αντιμαχόμενες δυνάμεις στις δίκες αυτές εμφανίζονταν στην πολιτική διαπραγματεύουσα συγκροτημένες σε ζεύγματα αντιθέτων. Νομιμόφρονες έναντι Ιακωβίνων και αντιστρόφως. Η πολιτική αντιπαράθεση προσέφερε τέτοιες τυποποιήσεις. Ωστόσο, στις ρηματικές πρακτικές της εποχής, η ανάδειξη των αντιπαλοτήτων αναδείκνυε αβίαστα τις προϋποθέσεις της πολιτικής συναίνεσης και τον εγκλιβωτισμό της αντιπαράθεσης σε νέες δημιουργικές προσαρμογές. Το ιδίωμα αυτής της αντιπαράθεσης καταδεικνύει τόσο την εσωτερική διγλωσσία των αντιπάλων όσο και τις υποκείμενες οικονομίες της αντιπαλοτήτας. Οι αρχές «κυνηγούσαν» τους Ιακωβίνους σαν το παραδοσιακό «κυνήγι της αλεπούς», για να παραφράσουμε τίτλο σχετικού κειμένου του Ε. Π. Τόμπσον,⁴⁴ ως επιβεβαίωση της συναίνεσης δια του αυτοματικού περιορισμού της παρέκκλισης. Μιας συναίνεσης που ενίσχυε τη συλλογική εποποιία της τέλει αρμονίας της ελευθερίας και τάξης της βρετανικής ιστορίας. «Επιβάλλουν αναδρομικά, έγραφε ένας παρατηρητής, ποινή Ιακωβινισμού σε άνδρες όπως ο Μίλτον, ο Σίντεϋ, ο Χάριγκτον και ο Λοκ».⁴⁵ Όσο ο ιακωβινισμός παρέμενε εντός των γαλλικών συμφραζομένων του υπηρετούσε τα αβέβαια επίδικα της βίαιης συγκυρίας των επαναστατικών ετών του 1790. Από τη στιγμή, όμως, που η μομφή περί ανατρεπτικών ιδεών μπορούσε να επικρέμεται πάνω από «άνδρες όπως ο Μίλτον, ο Σίντεϋ, ο Χάριγκτον και ο Λοκ», ο ιακωβινισμός άρχιζε σιγά σιγά να αποχωρίζεται την τρέχουσα χρήση του ως συνώνυμου της δημοκρατίας, να αντιπαραβάλλεται ολόένα και περισσότερο προς τα θεωρούμενα αντίθετά του, τον δεσποτισμό και την αριστοκρατία για να

ξανανταμώνει, από τον επόμενο αιώνα και έπειτα, με την ιδέα της ελευθερίας. Καθώς οι ιακωβινικές συνδηλώσεις δεν στοιχειοθετούσαν κατηγορία εσχάτης προδοσίας και έμπρακτης επιχείρησης πρόκλησης βλάβης και ανατροπής στο πρόσωπο του Βασιλέως ή τεκμήριο τέλεσης πράξεων με στόχο τη βίαιη κατάλυση και αποστέρηση της εξουσίας της Βουλής και της Κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέα του Ηνωμένου Βασιλείου, οι δίκες μεταβλήθηκαν σε μια σφοδρότατη μάχη για το νόημα των λέξεων.

Ιστορίες της Γαλλικής Επανάστασης στη Βρετανία, την Αμερική και τη Γαλλία

Στις δίκες αυτές οι άνθρωποι έμειναν να αντιπροσωπεύουν ζωντανά μνημεία και ένσαρκες μνήμες της προγονικής αξιοσύνης. Εισέρχονταν στο πάνθεον των «πατέρων της ελευθερίας». Οι δίκες ενίσχυαν τη συλλογική εποποιία, υπενθυμίζοντας και φέρνοντας στο προσκήνιο αναπαραστάσεις του παρελθόντος ως σκληρές τραγικές, κρίσιμες, δραματικές. Στη λήξη τους, η δραματικότητα των στιγμών αυτών αφορούσαν τους ίδιους τους αντιπάλους, στους οποίους φερόταν να υποστασιοποιείται η τέλεια ισορροπία της βρετανικής ελευθερίας. Διώκτες και διωκόμενοι προσκόμιζαν στον δημόσιο λόγο κοινές σημασιολογικές εξιδανικεύσεις, που απέτρεπαν τις όποιες διεργασίες επιδίωξης ανοικτής αναμέτρησης. Οι λέξεις αποκτούσαν υψηλή σημασία, νόημα πολύ ευρύτερο τόσο από το κοινό, έως τότε, σημασιολογικό τους εύρος όσο και από το χρονικό τους έκταμα. Αναφέρονταν σε οριακές εμπειρίες της συλλογικής ύπαρξης, εκεί δηλαδή όπου συναντώνταν τα λεγόμενα και οι πράξεις. Ακραίοι ρητορικοί διαξιφισμοί δεν απειλούσαν τη θεμελιώδη ενότητα. Αργότερα, έπειτα από τις δίκες, οι λέξεις μεταστοιχειώθηκαν και συμβολοποιήθηκαν. Μετακινήθηκαν πέραν του γλωσσικού πεδίου για να συγχροτήσουν το ηθικό πεδίο, για να λειτουργήσουν ως ηθική αναφορά.⁴⁶ Η ελευθερία ξαναγυρνούσε, έτσι, στην αρχαία μήτρα της. Δεν περιοριζόταν στο πολιτικό αλλά αγκάλιαζε την ηθική πολιτική και τη δικαιοσύνη του ήθους. Ταυτόχρονα, το εννοιολογικό θεμέλιο του ποινικοποιήσιμου για το έσχατο των εγκλημάτων, την προδοσία και ανατροπή του καθεστώτος, αναδείκνυε τα όρια της πολιτικής διαπραγματεύσεως εκείνης της εποχής σχετικά

με την ουσία του δικαίου, του ελεύθερου κράτους δικαίου αλλά και για τη σημασία και τα όρια της πολιτικής αντίστασης έναντι της αυθαίρετης εξουσίας, τα οποία υπήρξαν αμφότερα ιδιαίτερα προσφιλή στη θεματολογία αναπαράστασης της βρετανικής πρωτοπορίας.

Η Γαλλική Επανάσταση, όμως, ανέδειξε και άλλους ισχυρούς διεκδικητές αυτής της πρωτοπορίας. Το παραδοσιακό γλωσσάρι των ιδεών του Διαφωτισμού, της Κοινοπολιτείας [Commonwealth], του μικτού συστήματος εμπλουτίστηκε, αν όχι με νέες λέξεις τουλάχιστον με νέες χρήσεις των εννοιών, με περισσότερο εξισωτικό περιεχόμενο, συχνά εμπνευσμένο απευθείας από τα γεγονότα στη Γαλλία. Πρώτοι οι Αμερικανοί, ίσως και νωρίτερα από τους ίδιους τους Γάλλους, αξίωναν μερίδιο στην κατάκτηση της νέας νομιμότητας, στην αμφίπλευρη λειτουργία της προστασίας, του ελέγχου αλλά και της μεταρρυθμιστικής ή επαναστατικής μεταβολής του κράτους δικαίου και του θεμέλιου χάρτη του.⁴⁷ Η πρώτη γενιά των ιδρυτών του αμερικανικού κράτους ισχυριζόταν ότι δεν διεκδικούσε κάτι πρωτόγνωρο ή ριζοσπαστικό.⁴⁸ Από τα επαναστατικά χρόνια, όμως, του 1790, η διατλαντική απήχηση του Λοκ και της αμερικανικής μεθερμηνείας της ιδέας της πολιτικής αντίστασης άρχισε να υποχωρεί όσο αναπτυσσόταν στην Αμερική η υποστήριξη στο παράδειγμα των Γάλλων.

Οι επικριτές του αμερικανικού Συντάγματος, όσοι διέβλεπαν σε αυτό τον κίνδυνο της ανάπτυξης μιας νέας αριστοκρατίας, ανακάλυπταν τώρα στις εξελίξεις στη Γαλλία το αντίπαλο δέον. Έβρισκαν εκεί κι ένα νέο λεξιλόγιο για να ονοματίσουν και να στεγάσουν την κριτική τους. Ποικιλώνυμες εταιρείες και κλαμπ συστήνονταν σε πολλές πολιτείες ως δημόσιες οργανώσεις πολιτικού προβληματισμού και εξέδιδαν πρακτικά συναντήσεων και φυλλάδια γνώμης και ειδήσεων από τη Γαλλία για τις θεωρίες διεύρυνσης της πολιτικής συμμετοχής, τη διανομή της γης, τις πολιτικές στην οικονομία. Την εποχή που οι Βρετανοί εταιριστές, υποστηρικτές της Γαλλικής Επανάστασης, διώκονταν επί εσχάτη προδοσία, οι ομοϊδεάτες τους Αμερικανοί εταιριστές ανέπτυσαν μια πολεμική ρητορική για τα αίτια και τις στοχεύσεις της δικής τους Επανάστασης. Η Αμερικανική Επανάσταση, η «Αυγή του Λόγου» του Τόμας Πέην, είχε χάραξη για να σημάνει την οριστική ρήξη με τον δεσποτισμό και την αριστοκρατία, φυσική συνέχεια των οποίων υπήρξε η συντελούμενη τώρα Γαλλική Επανάσταση.

Από αυτή τη ριζοσπαστική ερμηνεία, όμως, συνεπαγόταν ότι οι πραγ-

ματικές αρχές και στοχεύσεις της Αμερικανικής Επανάστασης είχαν προδοθεί, ακόμη και από τους ίδιους τους εμπνευστές τους. Η Γαλλική Επανάσταση ερχόταν, έτσι, να υπενθυμίσει με τρόπο δραματικό ότι το αμερικανικό πολιτικό σύστημα βύθιζε «στον αριστοκρατικό δεσποτισμό» τους πλέον ελεύθερους ανθρώπους που γνώρισε ποτέ ο κόσμος.⁴⁹ Η βιαιότητα και η πόλωση των ρητορικών διαξιφισμών ήταν, ίσως, εντονότερη από ποτέ.⁵⁰

Αναλόγως προς τους Βρετανούς αντι-Ιακωβίνους, οι Αμερικανοί υποστήριζαν ότι οι ευλογίες της ελευθερίας διασφαλίζονται από τις συνετές προβλέψεις του λελογισμένου δικαίου των άρθρων του Συντάγματος και ότι, αντιθέτως, οι επικριτές του δεν στόχευαν παρά στη βίαιη κατάλυση αυτής της ελευθερίας. Προσδοκούσαν, μαζί με άλλους διεθνείς ανατροπείς, σε μια γαλλική εισβολή για την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και κάθε φυσικής ιεραρχίας των πραγμάτων.⁵¹ Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η ελευθερία «ελεύθερα γεννημένων Άγγλων» κινδύνευε, επίσης, από τους Ιακωβίνους δημοκράτες, τους οπαδούς των γαλλικών ιδεών.⁵²

Παρά την πόλωση, η αίσθηση της ηθικής ακεραιότητας χώνευε την απειλή της βίας, της απώλειας και των ακραίων αντιπαράθεσεων κατά τους γαλλικούς τύπους. Και αυτό δεν έγινε αιφνίδια. Βασιζόταν στην εμπειρία και τεχνογνωσία που είχε κατακτηθεί από την κίνηση για τη μεταρρύθμιση. Αυτή η εμπειρία κινητοποιούσε και συγκροτούσε έναν χώρο, την οργάνωση συνελεύσεων και συναθροίσεων, καθώς και έναν λόγο εντός του, μια νέα ηθική νομιμοποίηση: Την πολιτική μεταρρύθμιση. Αυτή η νέα συμβολοποιημένη πραγματικότητα -και ήταν συμβολοποιημένη καθώς είχε αποκτήσει το όνομα «μεταρρύθμιση»- αποτελούσε όχι μόνο μια νοερή παράσταση της νέας κοινωνίας και το κύριο σημαίνον μέσα από το οποίο οι άνθρωποι προσφύονταν στον κόσμο τους, αλλά διέθετε στον δημόσιο λόγο και μια άλλη ποιότητα. Ενσωμάτωνε την άθικτη ιερότητα της σοφίας του «error-correction system», το οποίο μπορούσε διαρκώς να μεταρρυθμίζεται. Ενός συστήματος που μπορούσε αενάως να «διορθώνει» τις ατέλειες και τις φθορές του χωρίς να γκρεμίζει, χωρίς να καταστρέφει. Ειδικότερα στην περίπτωση της Αμερικής, η μεταρρυθμιστική δυναμική θεωρούνταν η ύψιστη καινοτομία της ίδιας της πολιτικής της συγκρότησης.

Στην περίπτωση της Βρετανίας, η νίκη επί της βαρβαρότητας φερόταν να είχε ανεπιστρεπτί συντελεστεί και σφραγιστεί με τις θυσίες των προγόνων,

πολλά χρόνια πριν από τη Γαλλική Επανάσταση. Όλες της οι δοκιμασίες, από τη Χάρτα των Δικαιωμάτων μέχρι την Ένδοξη Επανάσταση και την Ανεξαρτησία των Αμερικανών αδελφών, είχαν λήξει με τρόπο ριζικό και συνάμα ευνοϊκό. Οι δίκες δεν προσέβαλαν ούτε αναιρούσαν τη βρετανική αυτοεικόνα. Αντιθέτως, την επιβεβαίωναν δια της αδυναμίας μιας διαφορετικής πλήρωσης αυτής της εικόνας. Και οι δύο πλευρές έμειναν δέσμιες του αδιανόητου μιας άλλης εικονικής αναπαράστασης, πέραν αυτής της μυθικής ανεκτικότητας της βρετανικής ελεύθερης ιδιοσυγκρασίας. Και αυτή αποτελούσε το θεμέλιο των καταλυτικών ταυτίσεων που συνένωναν τελικά σε ένα σώμα και τις δύο πλευρές των αντιπαρατιθέμενων στις δίκες. Δεν είναι, ίσως, τυχαίο που η παραστατική εικονογραφία των δικών και των πρωταγωνιστών τους σπάνια έγινε αντικείμενο γελοιογραφικής μεταχείρισης, μολονότι η εικονική αφήγηση πολιτικών γεγονότων άνοιξε εκείνη την εποχή, άλλοτε ως μελόδραμα και, τακτικότερα, ως παρωδία.⁵³

Στη Γαλλία, από την άλλη, αναπαραστάσεις ακραίων και βίαιων αντιθέσεων προβλήθηκαν ως εγγενή συστατικά της προεπαναστατικής πολιτικής περιόδου αλλά και της ιστορικής προοπτικής και μεταβολής που κλήθηκε τελικά να πραγματώσει η Επανάσταση. Στις παραμονές της, η ιστορία της Γαλλίας δεν ερμηνευόταν με προσφυγή στις προγονικές αρετές και την ιδέα της ανάκτησης της συνταγματικής ισχύος και σταθερότητας, όπως στην περίπτωση της Βρετανίας, ή της οργάνωσης της νέας πολιτικής τάξης, ενός αναγεννημένου λαού που διασφάλιζε τις ελευθερίες του απέναντι στις αυθαιρεσίες της βασιλικής εξουσίας, όπως στην περίπτωση της Αμερικής. Η ιστορία της Γαλλίας εμφανιζόταν ως μια σειρά «κρίσεων» και βίαιων επεισοδίων «αταξίας, σφετερισμού της εξουσίας και αναρχίας».⁵⁴ Ακόμη, όμως, και παρατηρητές όπως ο Μαμπλύ, μ' όλη την κριτική του στο Παλαιό Καθεστώς, μάλλον προέβαινε σε μια θετική αποτίμηση του μικτού συστήματος, παρά σε μια επιδοκιμασία του ρεπουμπλικανισμού ή της δημοκρατίας.⁵⁵ Η οπτική, πάντως, περί βαθείας και μακράς κρίσης της γαλλικής κοινωνίας θα αντλήσει από τον διεθνή διάλογο και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού για την προέλευση και την εμπέδωση της πολιτικής κυριαρχίας, όπως τροφοδοτούνταν κιόλας από το αμερικανικό πείραμα. Εντούτοις, η περίπτωση της Γαλλίας θα προσφέρει ριζικές ρητορικές πολιτικές καινοτομίες: Η ύπαρξη «του πολιτικού σώματος παριστούνταν με

όρους ζωής ή θανάτου». ⁵⁶

Παρότι ακόμη και ο Ροβεσπιέρος αναφερόταν στους Άγγλους ήρωες του ριζοσπαστισμού, Άργτζερνον Σύντεϋ [Algernon Sidney] και Τζον Χάμπντεν [John Hampden], ⁵⁷ η κριτική που εξαπέλυσε η Επανάσταση στο μικτό αγγλικό σύστημα ήταν σφοδρή και, εν πολλοίς, ρηξικέλευθη. Η πραγμάτωση της πολιτικής ελευθερίας φάνταζε τώρα αδιανόητη σε κάθε υφιστάμενη εκδοχή αυτού του συστήματος. Τούτη, όμως, η κριτική στράφηκε γρήγορα και ενάντια στην Εθνοσυνέλευση. Η συγκέντρωση της κυριαρχίας εν ονόματι ολόκληρου του έθνους καθιστούσε δυνητικά την εξουσία των φορέων της απειλητική για την ελευθερία.

Όταν ο Ζαν Πωλ Μαρά έγραφε στα 1774 για το αγγλικό σύστημα στην πρώτη, δημοσιευμένη ανωνύμως, πολιτική μελέτη του, καλούσε τους υπηκόους του Ηνωμένου Βασιλείου να απορρίψουν τους βουτηγμένους στη διαφθορά και τη διαπλοκή αργόμισθους πολιτικούς της Βουλής των Κοινοτήτων. ⁵⁸ Άμεσα προσδεμένοι στα περιβάλλοντα της ισχυρής εκτελεστικής εξουσίας και των επιρροών της, εκμεταλλεύονταν τις προνομίες της Αυλής και του φορολογικού συστήματος, υπονόμευαν το κοινό καλό, στραγγαλίζοντας, τελικά, τις ελευθερίες των Βρετανών. Αυτή η κριτική ήταν οικεία στους κύκλους των μεταρρυθμιστών στη Βρετανία, αλλά και στους ομοϊδεάτες τους στην Αμερική. Πολύ σύντομα, ωστόσο, εν μέσω των επαναστατικών γεγονότων, αυτή η πολιτική θεώρηση θα αναπτυχθεί περαιτέρω στο Παρίσι και θα αποκτήσει εκεί ριζοσπαστικότερο χαρακτήρα. Η γλώσσα θα γίνει αιχμηρή, εμπρηστική, βιτριολική. «Αν η ελευθερία αφανιστεί στη Γαλλία, έλεγε ο Ροβεσπιέρος, ο δεσποτισμός θα πλημμυρίσει σαν απέραντη θάλασσα όλη την υφήλιο [] διότι δεν αγωνιζόμαστε μόνον για έναν λαό, αλλά για ολόκληρη την οικουμένη και δεν αγωνιζόμαστε μόνον για όσους ζουν σήμερα, αλλά για όλους όσοι πρόκειται να έρθουν στο μέλλον στον κόσμο τούτο». ⁵⁹

Η απελευθέρωση της ανθρωπότητας από τον δεσποτισμό δεν προϋπέθετε πλέον μεταβολές μεταρρυθμιστικού χαρακτήρα, αλλά ετίθετο με όρους μεσιανικούς τόσο από τους οπαδούς της Επανάστασης όσο και από τους αντιπάλους της. Ήταν η στιγμή της Αλήθειας για την Ανθρωπότητα, αλλά και ο Σατανάς, το Τέρας, το Μεγάλο Κακό. Πριν την κορύφωση της Τρομοκρατίας, η ιδέα της λύτρωσης από τον δεσποτισμό ή, αντιθέτως, της οριστικής καταστροφής της ελευθερίας είχε ήδη αρχίσει να προσελκύει παρατηρητές και στις

δύο πλευρές του Ατλαντικού. Η σωτηρία, έλεγαν οι πιο προωθημένοι Βρετανοί μεταρρυθμιστές, βρίσκεται στην κατάργηση του «Συστήματος». ⁶⁰ Αυτό προσφέρει προνομιακή μεταχείριση στους φορείς της Εκκλησίας, τους Στέμματα και των υποτελών υπουργών τους, οι οποίοι, με προσοδοφόρες συμφωνίες μέσω της Τράπεζας της Αγγλίας, καταστρέφουν την ελεύθερη οικονομική λειτουργία και, ως εκ τούτου, υπονομεύουν τη δημόσια αρετή, το ήθος της ατομικής αυτονομίας. Το «Σύστημα» αυτό, άλλωστε, οδήγησε τους «Αμερικανούς αδελφούς» σε δίκαιη εξέγερση. ⁶¹ Εν τούτοις, και οι Αμερικανοί εταιριστές, από την άλλη πλευρά, και υποστηρικτές της Γαλλικής Επανάστασης εντόπιζαν στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα τη διαμόρφωση νέων ελίτ και νέων δικτύων πελατείας και διαφθοράς. Ουδείς μπορούσε να εισέλθει στις οικονομικές και πολιτικές λειτουργίες εκτός αυτών των δικτύων. Οι οπαδοί της Ομοσπονδίας, ισχυρίζονταν οι εταιριστές, απειλούσαν θανάσιμα την ελευθερία και την αυτεξουσιότητα των Αμερικανών.

Φαίνεται, πάντως, ότι η Τρομοκρατία θα περιθωριοποιήσει σημαντικά την απήχηση αυτής της κριτικής και θα καταστήσει κοινωνικά ανεκτούς και, μάλλον, δημοφιλείς τους νόμους περί στάσης και εξέγερσης, αλλά και περί της δημοσίευσης στασιαστικών κειμένων που θα ψηφιστούν εν μέσω της Γαλλικής Επανάστασης τόσο στην Αμερική όσο και τη Βρετανία.

Η ελευθερία σκέψης και λόγου, υπό την αίρεση της μη καταπάτησης του νόμου και της μη διατάραξης της δημόσιας τάξης που ο προστάτευε νόμος, θα αναγνωριστεί ως το λίκνο της φιλελεύθερης συνύπαρξης.

Στο γύρισμα του αιώνα, με τη νίκη των Δημοκρατικών του Τζέφερσον το 1800, θα καλλιεργηθεί περαιτέρω στην Αμερική η ιδέα της μετριοπαθούς, λελογισμένης, φιλελεύθερης πολιτικής μεταβολής έναντι των ακραίων Ιακωβινικών εξισωτισμών. ⁶² Όπως παρατηρείται, κιόλας, η ιστοριογραφία του αμερικανικού κράτους της πρώτης επαναστατικής συνταγματικής περιόδου, θα σημαδευτεί από ιδεαλιστικές εξιδανικεύσεις περί του ρεπουμπλικανισμού και του φιλελευθερισμού. Αμφότερες οι έννοιες επρόκειτο να επιστρατεύονται συστηματικά, προκειμένου η μία να λειανεί τις απροσδιοριστίες και τις ασάφειες της άλλης. ⁶³

Στη Βρετανία, από την άλλη, η κατασκευή της μυθικής, παλαιόθεν εγκαθιδριμένης, φιλελεύθερης ανεκτικότητας θα αναπαράγεται, εδραζόμενη, εν

πολλοί, σε δύο κύρια χαρακτηριστικά των φιλελευθέρων ιδεωδών που θεωρήθηκε ότι επιβεβαιώθηκαν με το πέρας δικών του 1790: την ελευθερία του λόγου και τον θεσμό των ενόρκων στην απονομή δικαιοσύνης. Όσο για τη Γαλλία, η ιδέα του φιλελευθερισμού στην ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης, θα χρεοκοπήσει μπροστά στη σφοδρότητα της κυριαρχίας του Τρόμου.

Είναι κοινός τόπος ότι οι θεωρητικές προϋποθέσεις πρόσληψης και ερμηνείας του φιλελευθερισμού είναι σύμφυτες με την ιστορικότητα της ποικιλίας των σημαινομένων του, αλλά και της μακρόχρονης ηγεμόνευσής του ως προτύπου διερεύνησης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, καθώς μάλιστα ο φιλελευθερισμός εξακολουθεί να αντλεί νομιμοποίηση από την ύστερή του κατίσχυση. Αναπόφευκτες διολισθήσεις νοήματος υπεισέρχονται, παρόλα αυτά, συστηματικά κατά τη διαδικασία προσέγγισης ενός ολόκληρου προερμηνευμένου κόσμου «φιλελεύθερων ιδεών» κατά την εξέταση, ειδικότερα, της εποχής της Γαλλικής Επανάστασης.

Η εκδήλωση της Γαλλικής Επανάστασης εμφανίζεται να τέμνει βαθιά τον ιστορικό χρόνο και δεν είναι δύσκολο να υπολογίσει κανείς ούτε την έλξη που άσκησε, ούτε την καταγραφή και τον αντίκτυπό της ως πολιτισμικής στιγμής στη Βρετανία, στην Αμερική και αλλού, κατά τη δεκαετία του 1790. Η πύκνωση, όμως, των μεταμορφώσεων που συντελούνταν τότε, με τις πολλαπλές σημάνσεις και τις διαφορετικές τους χρονιότητες έχει συνέπειες για τα εγχειρήματα κατανόησης και τις ερμηνευτικές μας ετοιμότητες. Αυτές οι συνέπειες σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με το πρόβλημα της διάκρισης διαφορετικών διαρκειών και με τον κίνδυνο της ταύτισης της ερμηνείας με τα ιστορούμενα στις πηγές, τα οποία οδηγούν αμφότερα στην οικοδόμηση ομοιογενών αφηγήσεων και στην ανάδρομη πρόσληψη των συντελούμενων μεταβολών. Μπορεί, όντως, σε αυτή την εποχή να ανευρίσκεται, σχηματικά έστω, η μήτρα της τυποποίησης φιλελεύθερων ιδεών εάν, έστω, θεωρηθεί ως αιτούμενο η διερεύνηση των απαρχών τους. Παρόλα αυτά, τόσο η διατύπωση όσο και η νομιμοποίησή τους, πολύ συχνά, γίνεται αναδρομικά.

Έτσι, τα χρόνια αυτά εμφανίζονται να κληροδοτούν στα επόμενα και στις επόμενες γενιές ένδοξους προγόνους «μαχητές» της ελευθερίας. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι η αναζήτηση προγόνων και η σαγήνη του παρελθόντος υπήρξε ισχυρή κατά την εποχή αυτή, ενώ η ανακάλυψη του ένδοξου παρελθόντος

είναι μια χαρακτηριστική εξέλιξη του φθίνοντος 18ου και του αρχόμενου 19ου αιώνα, η οποία θα παραχθεί ενόψει μελλοντικών προοπτικών και προσμονών. Ταυτόχρονα, στη συγχρονική μας παρατήρηση, η διερεύνηση πραγματοποιείται συχνά με επιχειρήματα που προβάλλονται στο μέλλον. Αυτές οι αλληπάλληλες συστροφές του χρόνου συνθέτουν τη συμπαγή και κυκλοτερή λογική ενός ολόκληρου προ-ερμηνευμένου κόσμου. Η ταύτιση με κανονιστικές ερμηνείες και προσδιορισμούς του φιλελευθερισμού (ή ακόμη και των φιλελεύθερων ιδεών γενικότερα) καθιστά τις απόπειρες απομόνωσης διαφόρων ρευμάτων ιδεών και πολιτικών πρακτικών όπως του ρεπουμπλικανισμού, της δημοκρατίας και των διακρίσεων τους από τον φιλελευθερισμό να καταλήγουν, κάποτε, σε εγχειρήματα ακούσιας αποκατάστασης μιας ενότητας της ιστορίας του φιλελευθερισμού.

Είναι γνωστό ότι ο όρος διατυπώνεται και εγκαθίσταται πολύ αργότερα στο πολιτικό λεξιλόγιο, ενώ στο πρακτικό πολιτικό πεδίο οι αντιμαχόμενοι εμφανίζονται, επίσης, ως οπαδοί των φιλελεύθερων ιδεών. Έτσι, οι Ιακωβίνοι του 1790 εντάσσονται εκ των υστέρων στο πάνθεον των θιασωτών του φιλελευθερισμού και ο φιλελευθερισμός εμφανίζεται να βαδίζει χέρι-χέρι με τη δημοκρατία. Ωστόσο, ανάμεσα στις κυρίαρχες σχηματοποιήσεις των μεγάλων αφηγήσεων και τις μικροϊστορίες των *dramatis personae*, των Ιακωβίνων ή των υποστηρικτών της Γαλλικής Επανάστασης εν προκειμένω, αναδεικνύονται τα αβέβαια επίδικα της συγκυρίας, αλλά και οι εικόνες των καταναγκασμών της δημιουργικά συνεκτικής πρόσληψης και κατανόησής τους.

Μελετητές της εποχής διακρίνουν, κατηγοριοποιώντας, διαφορετικής τάξης προβλήματα κατά την ενέργεια διερεύνησης των εξελίξεων της εποχής της Γαλλικής Επανάστασης. Προκρίνουν, πρώτα απ' όλα, το πρόβλημα της διατύπωσης τελεολογιών και της απρόθετης προσαγωγής τους εντός ελεγχόμενων συνθηκών. Γνωστή και χιλιοειπωμένη, η τελεολογία θολώνει τη ματιά, υποβάλλοντας την αφήγηση στις αφαιρέσεις και τις σχηματοποιήσεις πρωθύστερων ερμηνειών, οι οποίες οδηγούν αβίαστα σε αποδοχές επιθυμητών, επαληθεύσεων που ελάχιστη σχέση μπορεί να διατηρούν με τα μη ένσχοπα κίνητρα ή τις συλλογικές συμπεριφορές των πρωταγωνιστών. Οι σχετικές μελέτες αναδεικνύουν, επίσης, ένα είδος διεθνικού ιδιώματος της «ελευθερίας», το οποίο παραγόταν και ανακινούνταν από την ταραχή της Γαλλικής Επανάστασης και τη συνακόλουθη διάχυσή της στη πολιτική ζωή της δεκαετίας του

1790 και, τέλος, το ζήτημα της έκρηξης της κουλτούρας του δημόσιου πολιτικού στοχασμού στη μάχη των εντύπων και στις πολιτικές εταιρείες αυτής της περιόδου.⁶⁴ Στο παρόν σημείωμα αξιοποιήθηκαν μεμονωμένα ενδεικτικές αναφορές από τις δίκες του 1790 στη Βρετανία, προκειμένου να αναδειχθούν οι πρακτικές πολιτικές λειτουργίες της εκφοράς και αναγόρευσης Βρετανών Ιακωβίνων και Αμερικανών φίλων της Γαλλικής Επανάστασης και οι πολιτισμικές μεταφορές της σταδιοδρομίας των λέξεων πέραν της ομογενοποιητικής συμπερίληψής τους σε έναν ενιαίο και άχρονο φιλελευθερισμό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. E. P. Thompson, «Hunting the Jacobin Fox», *Past and Present*, 142 (Φεβρουάριος 1994), σ. 94.
2. James Epstein, David Karr, «Playing at Revolution: British»Jacobin' Performance», *The Journal of Modern History*, 79 (Σεπτέμβριος 2007), σ. 495.
3. William Fox, *On Jacobinism*, Λονδίνο 1794, σσ. 1-2. Το παράθεμα στο J. Epstein, D. Karr, «Playing at Revolution», *ό.π.*, σ. 495.
4. Εκτός από σημαντικές μελέτες για διανοητές όπως ο Έντμουντ Μπερκ, ο Τόμας Πέην, ο Τζέιμς Μάκιντος κ.ά., καθώς και έργα αφιερωμένα σε πολιτικούς και ηγέτες, ας αναφερθούν ενδεικτικά: Jen. Mori, *William Pitt and the French Revolution, 1785–1795*, Εδιμβούργο 1997· H. T. Dickinson, *Britain and the French Revolution, 1789–1815*, Μπέιζινγκστοκ 1989· Mark Philp (επιμ.), *The French Revolution and British popular politics*, Κέμπριτζ 1991· Mar. Morris, *The British monarchy and the French Revolution*, Λονδίνο 1998· R. Samuel (επιμ.), *Patriotism: the making and unmaking of British national identity*, τ. I: *History and politics*, Λονδίνο 1991· Robert R. Dozier, *For King, Constitution and Country: the English Loyalists and the French Revolution*, Λέξινγκτον CT, 1983· Emma Vincent Macleod, *A War of Ideas: British Attitudes to the War Against Revolutionary France, 1792–1802*, Άλντερσοτ 1998· Stuart Andrews, *The British Periodical Press and the French Revolution, 1789–1799*, Μπέιζινγκστοκ 2000· David Bindman, Aileen Dawson, Mark Jones (επιμ.), *The Shadow of the Guillotine: Britain and the French Revolution*, Λονδίνο 1989· Roger Wells, *Insurrection: the British Experience, 1798–1803*, Γκλάουστερ 1983· Chris Evans, *Debating the Revolution: Britain*

in the 1790s, Λονδίνο 2006.

5. Ενδεικτικά: Andrew Jainchill, *Reimagining Politics after the Terror. The Republican Origins of French Liberalism*, Ίθακα NY 2008' Lucien Jaume, *La liberté et la loi. Les origines philosophiques du libéralisme*, Παρίσι 2000' Albert Goodwin, *The Friends of Liberty. The English Democratic Movement in the Age of the French Revolution*, Λονδίνο 1979' Mark Philip (επιμ.), *The French Revolution and British Popular Politics*, Κέμπριτζ 1991' Gregory Claeys, *The French Revolution Debate in Britain: The Origins of Modern Politics*, Μπέζινγκστοκ 2007' Isser Woloch, (επιμ.), *Revolution and the Meanings of Freedom in the Nineteenth Century*, Στάνφορντ CA 1996.
6. James Epstein, David Karr, «Playing at Revolution», *ό.π.*, σσ. 498-499.
7. Βλ. ενδεικτικά τις μελέτες του Michael L. Kennedy, *The Jacobin Clubs in the French Revolution: The First Years*, Πρίνστον NJ 1982' Michael L. Kennedy, *The Jacobin Clubs in the French Revolution: The Middle Years*, Πρίνστον NJ 1988' Michael L. Kennedy, *The Jacobin Clubs in the French Revolution: 1793–1795*, Νέα Υόρκη 2000. Βλ. επίσης A. Soboul (επιμ.), *Dictionnaire historique de la Révolution française*, Παρίσι 1989' M. Pertué, *Suffrage, citoyenneté et révolutions*, Παρίσι 2002.
8. Joanna Innes, Mark Philp (επιμ.), *Re-imagining Democracy in the Age of Revolutions. America, France, Britain, Ireland 1750-1850*, Οξφόρδη 2013, σσ. 57-68.
9. Είναι μάλλον περιττό να επισημανθεί ότι οι όροι εδώ δεν αναφέρονται στην ώριμη και κοινώς αποδεκτή μορφή των πολιτικών συστημάτων του ρεπουμπλικανισμού, του φιλελευθερισμού ή, πολύ αργότερα, της φιλελεύθερης συνταγματικής δημοκρατίας. Οι όροι χρησιμοποιούνται ως τέτοιοι περιστασιακά για λόγους οικονομίας της έκθεσης της προβληματικής του παρόντος κειμένου και είναι αυτονόητο ότι η χρήση τους στην εξεταζόμενη εποχή δεν αφορούσε σε αυτούς τους οικείους στην εποχή μας όρους, αλλά στα συγκεκριμένα ή αφηρημένα ουσιαστικά «liberal», «republican», «democrat» κ.λπ. Βλ. ενδεικτικά David Armitage, Sanjay Subrahmanyam (επιμ.), *The Age of Revolutions in Global Context, 1760–1840*, Λονδίνο 2010.
10. Βλ. ενδεικτικά Lynn Hunt, «The World we Have Gained: The Future of the French Revolution», *American Historical Review*, 108, 1 (Φεβρουάριος 2003), σσ. 1-19. Βλ. και Joanna Innes, Mark Philp (επιμ.), *Re-imagining*, *ό.π.*, σσ. 192-194.
11. J. Innes, M. Philp (επιμ.), *Re-imagining*, *ό.π.*, σσ. 104, 191-200.
12. Χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο ως ουσιαστικά ή ως επιθετικοί προσδιορισμοί. Βλ. ενδεικτικά Mark Philp, «Talking about Democracy: Britain in the 1790s» στο Joanna Innes, Mark Philp (επιμ.), *Re-imagining*, *ό.π.*, σσ. 101-104. Για την περί-

- πτωση της Βρετανίας βλ. επίσης Mark Philp, «Reaching for democracy in Britain 1760-1830» στο Mauro Lenci, Calmelo Calabrò (επιμ.), *Viaggio nella democrazia*, Πίζα 2010, σ. 107. Για τη Ευρώπη και την Αμερική βλ. John Dunn, *Setting the People Free: The Story of Democracy*, Λονδίνο 2005' Jonathan Israel, *A Revolution of the Mind: Radical Enlightenment and the Intellectual Origins of Modern Democracy*, Πρίνστον NJ 2010. R. R. Palmer, «Notes on the Use of the Word "Democracy" 1789-1799», *Political Science Quarterly*, 68 (Ιούνιος 1953) 203-226.
13. Βλ. ενδεικτικά την Εισαγωγή των Simon Gunn, James Vernon (επιμ.), *The Peculiarities of Liberal Modernity in Imperial Britain*, Λονδίνο 2011, σσ. 1-18.
 14. Simon Gunn, James Vernon (επιμ.), *The Peculiarities*, ό.π., σσ. xi-xii.
 15. Βλ. Keith Micheal Baker, «Transformations of Classical Republicanism in Eighteenth-Century France», *The Journal of Modern History*, 37, 1 (Μάιος 2001), 32-53.
 16. Βλ. ενδεικτικά, Roy Porter, Mikulas Teich (επιμ.), *The Enlightenment in National Context*, Κέμπριτζ 1981' Jonathan Israel, *Radical Enlightenment. Philosophy and the Making of Modernity*, Οξφόρδη 2001.
 17. Οι δίκες, οι πρωταγωνιστές και η λειτουργία του νομικού συστήματος στο βλ. John Barrell, Jon Mee (επιμ.), *Trials for Treason and Sedition, 1792-1794*, τ. 1-8, Λονδίνο 2006-2007. Βλ. επίσης Steve Poole (επιμ.), *John Thelwall: Radical Romantic and Acquitted Felon*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη 2009, σσ. 14-24, 39-50.
 18. John Barrell, *Imagining the King's Death: Figurative Treason, Fantasies of Regicide, 1793-1796*, Οξφόρδη 2000' Clive Emsley, «Repression, Terror and the Rule of Law in England during the Decade of Revolution», *English Historical Review*, 100 (1985) 801-25.
 19. Η δίωξη επί εσχάτη προδοσία ασκήθηκε σύμφωνα με τον υπό τον εδουρδιανό νόμο του 1352. Εστίαζε σε δύο κύριες προβλέψεις του, σύμφωνα με τις οποίες προδοσία είναι «Να μηχανεύομαι και να οραματίζομαι τον θάνατο του βασιλιά» και «να επιστρατεύω εαυτόν σε ενέργειες πολέμου ενάντια στον βασιλιά». Βλ. John Barrell, Jon Mee (επιμ.), *Trials*, τ. 1, σ. xxxix. Έπρεπε, έτσι, να τεκμηριωθεί εμπρόθετη και ένσκοπη ενέργεια των κατηγορουμένων. Ταυτόχρονα, έπρεπε να ταυτιστεί το «σώμα» του βασιλιά με το κράτος και τον λαό, να θεωρηθεί δηλαδή ότι ο βασιλιάς ενσάρκωνε το κράτος, το οποίο υποστασιοποιούνταν στον ίδιο και τα δύο τμήματα της Βουλής ως εκπροσώπων του λαού. Τούτα αποδείχθηκαν περισσότερο περίπλοκα από όσο ανέμενε η δικωτική αρχή, καθώς ήδη από την εποχή του Εμφυλίου, το «σώμα» του κράτους είχε μεταμορφωθεί. Στη δίκη του Καρόλου Ι, επί παραδείγματι, ο βασιλιάς φερόταν να έχει προβεί σε σφετερισμό της εξουσίας ενάντια

- στον λαό και, κατά συνεπαγωγή, ενάντια στο κράτος. Αυτή η μεταβολή της βάσης και προέλευσης της κυριαρχίας εξέθετε τη διωκτική διενέργεια σε ασάφειες προσδιορισμού του στόχου της προδοσίας. Έπειτα από τις δίκες, οι αρχές εισήγαγαν τον Treasonable Practices Bill, με τον οποίο άλλαζαν οι ρυθμίσεις των νόμων περί εσχάτης προδοσίας, στάσης και εξέγερσης και δημοσίευσης λιβέλων. John Barrell, *Imagining*, ό.π. Philip Harling, «The Law of Libel and the Limits of Repression, 1790-1832», *The Historical Journal*, 44, 1 (Μάρτιος 2001) 107-134.
20. John Barrell, *The Spirit of Despotism: Invasions of Privacy in the 1790s*, Οξφόρδη 2006, σσ. 86-92.
21. Mary Thale, «London Debating Societies in the 1790s», *Historical Journal*, 32 (1989) 57-86. Benjamin Weinstein, «Popular Constitutionalism and the London Corresponding Society», *Albion*, 34 (2002) 37-57. E.P. Thompson, *The Making of the English Working Class*, Λονδίνο 1963, σσ. 152-157, 464-465.
22. Βλ. Steve Poole (επιμ.), *John Thelwall*, ό.π. Christina Bewley, David Bewley, Gentleman Radical: The Life of John Horne Tooke, 1736-1812, Λονδίνο 1998. N. Smith, T. Morton (επιμ.), *Radicalism in British Literary Culture, 1650-1830. From Revolution to Revolution*, Νέα Υόρκη 2002, σσ. 119-132. M. Roe, «Maurice Margarot: A Radical in Two Hemispheres, 1792-1815», *Bulletin of the Institute of Historical Research*, 31 (1958) 68-78. J. Mee, «The Press and Danger of the Crowd: Godwin, Thelwall and the Counter-Public Sphere» στο R.M. Maniquis, Victoria Myers (επιμ.), *Godwinian Moments: From the Enlightenment to Romanticism*, Τορόντο 2011, σσ. 83-102.
23. Βλ. John Barrell, Jon Mee (επιμ.), *Trials*, ό.π. Τη δίωξη του Τόμας Πέην ακολούθησαν δίκες για δημοσίευση στασιαστικών λίβελων ενάντια, μεταξύ άλλων, σε εκδότες και βιβλιοπώλες που διακινούσαν φθηνές εκδόσεις του έργου του. Στη συνέχεια, οι διώξεις απέναντι σε εταιριστές, ηγετικά μέλη του μεταρρυθμιστικού κινήματος, θα ασκηθούν επί εσχάτη προδοσία.
24. J. Barrell, «Thelwall in his own Defence: *The Natural and Constitutional Rights of Britons*» στο S. Poole (επιμ.), *John Thelwall*, ό.π., σσ. 39-40.
25. Αναλυτικά για το *The Natural and Constitutional Rights of Britons* βλ. John Barrell, «Thelwall in his own Defence» στο Steve Poole (επιμ.), *John Thelwall*, ό.π., σσ. 40-49. Βλ. και Gregory Claeys (επιμ.), *The Politics of English Jacobinism. Writings of John Thelwall*, Πενσυλβάνια 1995.
26. J Epstein, D Karr, «Playing at Revolution», ό.π., σ. 498.
27. J. Barrell, *Imagining the King's Death: Figurative Treason, Fantasies of Regicide, 1793-1796*, Οξφόρδη 2000.
28. J. Barrell, *Imagining*, ό.π., σσ. 318, 324.

29. Βλ ενδεικτικά John Hostettler, *Thomas Erskine and Trial by Jury*, Λονδίνο 2010.
30. Steve Poole (επιμ.), *John Thelwall*, ό.π., σ. xiii. Βλ. και E. P. Thompson, «Members Unlimited» στο E. P. Thompson, *The Making*, ό.π., σσ. 17-25.
31. Ο Μάργκαροτ ζούσε στη Γαλλία στα χρόνια της Επανάστασης και διατηρούσε επαφές με ηγετικά μέλη της. Επιστρέφοντας στη Βρετανία, πήγε στο Εδιμβούργο ως εκπρόσωπος της London Corresponding Society στη «Βρετανική Συνέλευση». Εκεί θα συλληφθεί και θα καταδικαστεί. M. Roe, «Maurice Margarot», ό.π., σ. 68. Βλ. και Michael T. Davis, «Prosecution and Radical Discourses during the 1790s: The Case of the Scottish Seditious Trials», *International Journal of the Sociology of Law*, 33 (2005), σσ. 148-58.
32. James Epstein, David Karr, «Playing at Revolution», ό.π., σ. 508.
33. J. Epstein, D. Karr, «Playing at Revolution», ό.π., σσ. 508-512. Βλ και K. Navickas, «‘That sash will hang you’: Political Clothing and Adornment in England, 1780–1840», *Journal of British Studies*, 49 (Ιούλιος 2010), σσ. 540-565.
34. Βλ. ενδεικτικά J. Mee, «Libertines and Radicals in the 1790s: The Strange Case of Charles Pigott I», στο Peter Cryle, Lisa O’Connell (επιμ.), *Libertine Enlightenment*, Μπέιζινγκστοκ 2004, σσ. 183-203.
35. Οι John Barrell, Jon Mee και James Epstein συγκαταλέγονται μεταξύ των ιστορικών που έχουν προσφέρει συστηματικές αναλύσεις για την επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης στη Βρετανία κατά τη δεκαετία του 1790, την ανάπτυξη του ριζοσπαστισμού την ίδια περίπου περίοδο και τη συμβολή εταιρειών, όπως της Society for Constitutional Information και της London Corresponding Society, στην εκδήλωση και ανάπτυξη του μεταρρυθμιστικού κινήματος κατά τη δεκαετία του 1790. Οι Barrell και Epstein χουν μελετήσει, ειδικότερα, την περίπτωση του Τζον Φροστ, δημοσιεύοντας, μάλιστα, σχεδόν ταυτόχρονα εργασίες, στις οποίες, παρά τις διαφορετικές τους αφετηρίες, δοκιμάζουν τελικά με αξιοσημείωτη σύμπτωση κοινές ερευνητικές και ερμηνευτικές υποθέσεις και πορίσματα. Αντλώ, κυρίως, από αυτούς τους δύο ιστορικούς για την περίπτωση Φροστ. Το παρόν κείμενο δεν στοχεύει, ειδικώς, στην εξέταση της περίπτωση του Φροστ, αλλά στην ανάδειξη της αναδρομικής σύνδεσης της περίπλοκης ιστορίας των δικών με τη γενεαλογία του φιλελευθερισμού και στην εσωτερική διγλωσσία των ιδεών των αντιπάλων κατά τις δημόσιες δηλώσεις και ενεργειές τους.
36. Παρότι η φράση British Club είναι μια μάλλον αδόκιμη απόδοση της οργάνωσης που λειτουργούσε στο Παρίσι, καθώς μέλη της δεν προέρχονταν μόνο από τη Βρετανία αλλά από την Αμερική όπως και αλλού, ο όρος έχει καθιερωθεί ήδη από το τέλος του 19ου αιώνα μέσω του έργου του John Goldworth Alger (= *Englishmen*

in the French Revolution, Λονδίνο 1889) και άλλων ιστορικών, οι οποίοι, έκτοτε, χρησιμοποιούν τον όρο British Club. Όπως αναφέρεται στο Rachel Rogers (= *Vectors of Revolution: The British Radical Community in Early Republican Paris, 1792-1794*, Διδακτορική Διατριβή, Universite Toulouse le Mirail, Toulouse II, Τουλούζη 2012 σ. 11) ακόμη και ο όρος Club είναι προβληματικός. Τα πρόσωπα που συνέρχονταν δύο φορές την εβδομάδα στο Hotel de l' Angleterre δεν κρατούσαν πρακτικά μελών και συναντήσεων, λόγω της ανάγκης τήρησης των όρων συνωμοτικότητας και μυστικότητας. Οι πληροφορίες αντλούνται από άλλες πηγές και αναφορές κατασκόπων αλλά και από την υπογραφή μελών του στο ψήφισμα προς τη Γαλλική Συνέλευση. Φαίνεται ότι το British Club υπήρξε μάλλον η Society of the Friends of the Rights of Man, η οποία συγκροτήθηκε στα τέλη του 1792 στο Παρίσι από Βρετανούς, Ιρλανδούς, Αμερικανούς και άλλους εξόριστους, για τους οποίους οι πληροφορίες είναι επισφαλείς. Για τον κοσμοπολιτικό και διεθνιστικό χαρακτήρα του British Club στο Παρίσι, όπως και για τις συνδέσεις του με τη Society for Constitutional Information στο Λονδίνο, βλ. αναλυτικά, R. Rogers, *Vectors of Revolution*, ό.π., σσ. 39-105 και 168-174.

37. Για τον Φροστ στη Society for Constitutional Information, βλ. J. Epstein, *In Practice. Studies in the Language and Culture of Popular Politics in Modern Britain*, Στάνφορντ CA, 2003, σσ. 109-115. J. Epstein, «'Equality and No King': Sociability and Seditious; The Case of John Frost», στο G. Russell, C. Tuite (επιμ.), *Romantic Sociability: Social Networks and Literary Culture in Britain, 1770-1840*, Κέμπριτζ 2002, σσ. 43-50.
38. Αναλυτικά στο R. Rogers, *Vectors of Revolution*, ό.π., σσ. 63-68, 168-174.
39. J. Innes, «Managing the Metropolis: London's Social Problems and their Control, c. 1660-1830», *Proceedings of the British Academy*, 107 (2001), σσ. 53-79.
40. Η εκδοχή του περιστατικού που κατέθεσε ο Φροστ μοιάζει περισσότερο λογική και δεν αποκλείεται έτσι να συνέβησαν τα πράγματα, όπως αναφέρει ο Τζον Μπάρρελ σε μελέτη του για τον Φροστ και τη σημασία της πολιτικής ενεργοφιλίας που παραγόταν στα Coffee Houses. J. Barrell, *Imagining*, ό.π., σ. 315.
41. J. Barrell, «Coffee-House Politicians», *The Journal of British Studies*, 43, 2 (Απρίλιος 2004), σ. 207. J. Epstein, *In Practice*, ό.π., σ. 109.
42. J. Barrell, «Coffee-House Politicians», ό.π., σ. 207. J. Epstein, «'Equality and No King': Sociability and Seditious; The case of John Frost», στο G. Russell, C. Tuite (επιμ.), *Romantic Sociability*, ό.π., σσ. 43-61.
43. Η Αν Πλάμπτρ κινούνταν στον κύκλο των οπαδών της μεταρρύθμισης, του φιλοσοφικού ριζοσπαστισμού, όπως αποκαλείται, που εξέδιδε την εφημερίδα *The*

- Cabinet*. Υπήρξε μεταξύ των πολλών θαυμαστών του Θήλουελ. Βλ. An. Plumtre, *A Narrative of a three years residence in France, principally in the southern departments, from the year 1802 to 1805*, τ. 2, Λονδίνο 1810, σ. 97. Το παράθεμα από το M. Philp, «Reaching for democracy», *ό.π.*, σ. 107.
44. E. P. Thompson, «Hunting», *ό.π.*, σσ. 94-142.
45. Το παράθεμα στο E. P. Thompson, «Hunting», *ό.π.*, σσ. 123-124. Βλ. επίσης E. P. Thompson, *The Making*, *ό.π.*, σσ. 163-185' J. Dinwiddy, *Radicalism and Reform in Britain, 1780-1850*, Λονδίνο 1992, σσ. 169-94 και M. Philp, «English Republicanism in the 1790s», *Journal of Political Philosophy*, 6 (1998), σσ. 235-262.
46. Βλ. ενδεικτικά Ol. Smith, *The Politics of Language 1791-1819*, Νέα Υόρκη, 1984 και P. Burke, «Performing History: The Importance of Occasions», *Rethinking History: The Journal of Theory and Practice*, 9 (2005), σσ. 35-52.
47. S. Cotlar, «Languages of Democracy in America from the revolution to the Election of 1800», στο J. Innes, Mark Philp (επ.), *Re-imagining*, *ό.π.*, σ. 22.
48. S. Cotlar, «Languages of Democracy», *ό.π.*, σ. 23. Βλ. και L. Colley, «Radical Patriotism in Eighteenth-Century England», στο Raphael Samuel (επιμ.), *Patriotism: The Making and Unmaking of British Identity*, τ.1, Λονδίνο, 1989, σσ. 169-187. Πρβλ. J. Clark, «Restoration to Reform, 1660-1832», στο Jonathan Clark, (επιμ.), *A World by Itself. A History of the British Isles*, Λονδίνο 2010, σσ. 424-432.
49. S. Cotlar, *ό.π.*, σσ. 21-27. Βλ. και Seth Cotlar, *Tom Paine's America: The Rise and Fall of Transatlantic Radicalism in the Early Republic*, Σάρλοτσβιλ, 2011.
50. J. R. Howe Jr., «Republican Thought and the Political Violence of the 1790s», *American Quarterly*, 19 (1967), σ. 147.
51. S. Cotlar, *ό.π.*, σ. 26' J. R. Howe Jr., «Republican Thought», *ό.π.*, σσ. 147-165.
52. E. P. Thompson, «The Free-born Englishman» στο E. P. Thompson, *The Making*, *ό.π.*, σσ. 77-101.
53. J. Barrell, «Radicalism, Visual Culture, and Spectacle in the 1790s», *Érudit - Romantic Spectacle*, 46 (2007) [erudit.org doi:10.7202/016131ar].
54. Η συζήτηση περί της κρίσης αναπτυσσόταν αρκετές δεκαετίες προ της Επανάστασης. Ακόμη και οι οπαδοί της μοναρχίας θα αναγκαστούν να αναζητήσουν ισχυρά επιχειρήματα υπέρ της, προκειμένου να αντικρούσουν την ισχύ αυτής της αντίληψης για την πολιτική κατάσταση της χώρας. Βλ. ενδεικτικά K. M. Baker, «Transformations», *ό.π.*, σ. 37. Βλ. και του ίδιου, *Inventing the French Revolution: Essays on French Political Culture in the Eighteenth Century*, Κέμπριτζ 1990, σ. 86-106' F. Furet, *L'Atelier de l'histoire*, Παρίσι 1982, σσ. 165-183.
55. Στο K. M. Baker, «Transformations», *ό.π.*, σσ. 32-53, εξετάζεται αναλυτικότερα η

θεώρηση του Μαμπλύ, όπως και άλλων στοχαστών για τη γαλλική πολιτική και κοινωνική ζωή της πρώτης προεπαναστατικής περιόδου.

56. K. M. Baker, «Transformations», *ό.π.*, σ.42.
57. Ο Άρτζερνον Σύντεϋ (1622-1683), ριζοσπάστης πολιτικός στοχαστής, εκτελέστηκε για προδοσία το 1683 ως συνωμότης ενάντια στον Κάρολο ΙΙ, όταν το έργο του θεωρήθηκε ότι καλούσε σε εξέγερση ενάντια στη βασιλεία. Ο Τζον Χάμπντεν (1594-1643) υπήρξε μέλος της αγγλικής Βουλής κατά την περίοδο του Εμφυλίου επί Καρόλου Ι. Φυλακίστηκε αφότου αρνήθηκε να κυρώσει το φοροδοτικό σύστημα για την αποπληρωμή ενός εκ των επιβεβλημένων δανείων του Καρόλου. Τα ονόματα των Σίντεϋ και Χάμπντεν έγιναν συνώνυμο της δίκαιης αντίστασης ενάντια στην αυθαίρετη εξουσία.
58. [Jean Paul Marat], *The Chains of Slavery, A Work Wherein the Clandestine and Villainous Attempts of Princes to Ruin Liberty are pointed out, and the Dreadful Scenes of Despotism Disclosed, to which is prefixed, An Address to the Electors of Great Britain, in order to draw their Timely Attention to the Choice of Proper Representatives in the Next Parliament*, Λονδίνο 1774.
59. J. Poperen (επιμ.) [Maximilien Robespierre], *Textes Choisis*, τ. 3, Παρίσι, 1956-1958, σσ. 76-77. Το απόσπασμα, σε ελεύθερη απόδοση, από το K.M. Baker, «Transformations», *ό.π.*, σ. 51.
60. Με το «Σύστημα» ή με την περισσότερο συμβολική λέξη «Διαφθορά» αποδιδόταν ευρύτερα το πολιτικό σύστημα και ειδικότερα η εξαγορά θέσεων στην κάτω βουλή και αξιωμάτων και αργομισθιών στην κυβέρνηση και τον κρατικό μηχανισμό. Η εναντίωση στο «Σύστημα» θα εκφραστεί με τη μεγαλόσημη προοπτική της συνολικής ανάπλασης και αναδιανομής της πολιτικής και οικονομικής ισχύος και θα κατακτήσει τη ρητορική της αντιπολίτευσης από τους αμερικανικούς πολέμους μέχρι το δουλεμπόριο, τη στήριξη των αρχών Γάλλων επαναστατών, την πολιτειακή μεταρρύθμιση, την αρχή του ελεύθερου εμπορίου και την πολιτική κατοχύρωση των μη Αγγλικανών. Βλ. ενδεικτικά P. Harling, «Parliament, the State, and «Old Corruption»: Conceptualizing Reform, c. 1790-1832», στο J. Innes, Arthur Burns (επιμ.), *Rethinking the age of Reform. Britain 1780-1850*, Κέμπριτζ 2007, σσ. 98-113.
61. J. C. D. Clark, *The Language of Liberty, 1660-1832: Political Discourse and Social Dynamics of the Anglo-American World*, Κέμπριτζ, 1994' G. S. Wood, *The Radicalism of the American Revolution*, *Νέα Υόρκη* 1991, σσ. 213-25' S. Rosenthal, «Citizens of Nowhere Particular: Cosmopolitanism, Writing, and Political Engagement in Eighteenth-Century Europe», *National Identities* 4 (2002), σσ. 25-43.

-
62. S. Cotlar, *ό.π.*, σ. 26.
63. D. T. Rogers, «Republicanism: the Career of a Concept», *The Journal of American History*, 19, 1 (Ιούνιος 1992), σσ. 11-38.
64. Βλ. Ενδεικτικά, H. Barker, *Newspapers, Politics, and Public Opinion in Late Eighteenth Century England*, Οξφόρδη, 1998· P. Clark, *British Clubs and Societies 1580–1800: The Origins of an Associational World*, Οξφόρδη, 2001· Christina Parolin, *Radical Spaces: Venues of Popular Politics in London 1790-c.1845*, Καμπέρα, 2010.

